

ภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคต : การประยุกต์ใช้แนววิเคราะห์ของคูมส์

Thailand' s Fertility Future:
An Application of Coombs's Analysis

จพ
ป 15
008292

เกื้อ วงศ์บุญสิน และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รูฟโฟโล

Kua Wongboonsin and Vipap Prachuabmoh Ruffolo

สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคต : การประยุกต์ใช้แนววิเคราะห์ของคูมส์

Thailand's Fertility Future:
An Application of Coombs's Analysis

เกื้อ วงศ์บุญสิน และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฟโฟโด
สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตุลาคม 2537

สถาบันวิทยบริการ

ด้วยถวายเป็นทาน

จาก

สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนวิจัยจาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I 16030483

ลิขสิทธิ์ของสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 300 เล่ม ตุลาคม 2537

การผลิตและลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่าแบบใดทั้งสิ้น
ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจาก
สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารสถาบัน หมายเลข 214/37

ISBN 974-631-008-9

จัดพิมพ์โดย : สถาบันประชากรศาสตร์
อาคารวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330
โทร. 218-7840, 251-1135
โทรสาร (662) 255-1489

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลิขสิทธิ์ของสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 300 เล่ม ตุลาคม 2537

การผลิตและลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่าแบบใดทั้งสิ้น
ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจาก
สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารสถาบัน หมายเลข 214/37

ISBN 974-631-008-9

จัดพิมพ์โดย : สถาบันประชากรศาสตร์
อาคารวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330
โทร. 218-7340, 251-1135
โทรสาร (662) 255-1469

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำ

จากการที่ระดับภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทยได้ลดลงอย่างรวดเร็ว เป็นเวลาต่อเนื่องกันมาเป็นเวลากว่า 2 ทศวรรษ เป็นผลให้ปัญหาการและผู้อาวุโสนโยบายเริ่มวิตกเกี่ยวกับผลของการที่ภาวะเจริญพันธุ์ลดลงอยู่ในระดับต่ำและอาจจะต่ำกว่าระดับทดแทนในอนาคตอันใกล้ ประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญอย่างมากต่อการกำหนดนโยบายประชากรของประเทศไทยในอนาคต อย่างไรก็ตาม เเท่าที่ผ่านมา ยังไม่ได้มีการรวบรวมข้อมูลและการศึกษาวิเคราะห์อย่าง เป็นระบบ เกี่ยวกับแนวโน้มของภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคต

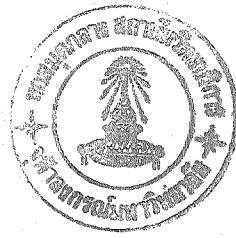
ทางสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง "ภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคต : การประยุกต์ใช้แนวโน้มวิเคราะห์ของคุมส์" โดยได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณการดำเนินงานจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อศึกษาถึงปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อจำนวนบุตรและเพศของบุตรที่ปรารถนา ซึ่งความปรารถนาดังกล่าวสามารถใช้เป็นเครื่องชี้ถึงแนวโน้มของภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคตได้เป็นอย่างดี อันจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดทิศทางของนโยบายประชากรของประเทศไทยในอนาคต

ผู้อำนวยการ

สถาบันประชากรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยนี้เป็นการพยายามศึกษาถึงทัศนคติและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาวะ
เจริญพันธุ์ในอนาคต ในด้านจำนวนบุตรและเพศของบุตรที่ปรารถนา ซึ่งความปรารถนาดังกล่าวเป็น
ผลสะท้อนของอิทธิพลทางด้านสังคมและวัฒนธรรม การศึกษานี้ได้ใช้แนวการสัมภาษณ์และการ
วิเคราะห์ของคูมส์ โดยใช้ข้อมูล 2 ชุด ชุดแรกเป็นข้อมูลจากการสำรวจทัศนคติเกี่ยวกับบุตร พ.ศ.
2531 ที่ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ข้อมูลชุดที่สองเป็นข้อมูลจากการสำรวจในปี พ.ศ.
2536 โดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลจากการศึกษาพบว่า คนส่วนใหญ่
ยังปรารถนาที่จะมีบุตรโดยเฉลี่ย 2-3 คน และต้องการมีบุตรทั้ง 2 เพศ และเมื่อนำปัจจัยทาง
เศรษฐกิจและสังคม อาทิเช่น การศึกษา อาชีพ รายได้ มาพิจารณาด้วย ยังคงพบว่ามีแนวโน้มที่
ต่างกันไม่มากนัก คือผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดี มีแนวโน้มที่ปรารถนาจำนวนบุตรน้อยกว่า
ผู้ที่มีฐานะด้อยกว่า แต่โดยส่วนใหญ่ปรารถนาที่จะมีบุตรประมาณ 2 คน ยกเว้น เมื่อพิจารณาแยกตาม
ภาคพบความแตกต่างกันบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือตอนบนที่มีแนวโน้มที่มีจำนวนบุตรที่
ปรารถนาต่ำกว่าระดับทดแทน

เลขหมู่ 07
M15
เลขทะเบียน 006292
วัน,เดือน,ปี 16 พ.ค. 38

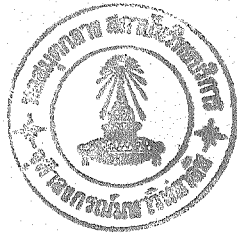
Abstract

This research report attempts to study the attitudes and behavior related to the fertility in the future. The desired family size and gender of children, which reflect social and cultural influences, are measured and analyzed by using Coombs's scales. The data are from the survey of Social Attitudes 1988, which was collected by the National Statistical Office, and a new survey which was collected by the Institute of Population Studies. The results show that most of the respondents still desire 2-3 children and desire both genders. Even controlling for various socio-economic variables such as education, occupation, income, and region of residence, we found that the people who have high social and economic status tend to have a lower desired family size; however, most people still want 2 children. Considering different regions we found that only Upper North has a trend for the desired family size to be below the replacement level.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคต : การประยุกต์ใช้แนววิเคราะห์ของคุมส์

เกื้อ วงศ์บุญสิน

วิพรรณ ประจวบเหมาะะ รุฬาทิพย์

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จากการที่ประเทศไทยได้ลดระดับภาวะเจริญพันธุ์ลงอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่าทศวรรษ จนเป็นผลให้มีการคาดประมาณว่าอัตราเจริญพันธุ์รวมยอดของประเทศไทยอาจลดลงอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าระดับทดแทนในอนาคตอันใกล้ เป็นเหตุให้นักวิชาการและผู้วางนโยบายทางด้านประชากรวิตกกังวล และวิพากษ์วิจารณ์ถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในทัศนะที่แตกต่างกัน จุดนี้เป็นหัวข้อเสี้ยวหัวต่อที่สำคัญที่จะต้องมีการศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อกระบวนการทางประชากรในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของภาวะเจริญพันธุ์ เพื่อที่จะได้ใช้ในการกำหนดทิศทางของนโยบายประชากรในอนาคต

โดยทั่วไป แนวทางการกำหนดนโยบายในอนาคตสามารถพิจารณาได้ 4 แนวทาง (Jones, 1992 cited in Wongboonsin and Ruffolo 1993: 13-14)

1. ดำเนินนโยบายลดภาวะเจริญพันธุ์ต่อไปโดยยังไม่มีกำหนดเวลา อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายแนวนี้ถึงจุดหนึ่งจะทำให้ภาวะเจริญพันธุ์ลดต่ำกว่าระดับทดแทน และขนาดของประชากรจะลดลง

2. นโยบายที่พยายามให้อัตราเพิ่มของประชากรอยู่ที่ระดับศูนย์ให้เร็วที่สุด เพื่อให้ประชากรอยู่ในลักษณะประชากรคงที่หรือคงสภาพ (Stationary Population)

3. เน้นนโยบายให้จำนวนเด็กเกิดคงรูป (Stable) เพื่อประโยชน์ในการวางแผนแรงงานในอนาคต อย่างไรก็ตามนโยบายลักษณะนี้จะส่งผลให้มีการเพิ่มขนาดของประชากรค่อนข้างมาก

4. การกำหนดขนาดประชากรที่พอเหมาะ (Optimum Population Size) ซึ่งเป็นการยากที่จะพิจารณาว่าควรกำหนดขนาดประชากรที่เหมาะสมว่า น่าจะมีจำนวนเท่าไร โดยทั่วไปมักจะพิจารณาในลักษณะอื่น เช่น พิจารณาขนาดประชากรที่เหมาะสมที่สอดคล้องกับทรัพยากรและพื้นฐานทางเศรษฐกิจ กล่าวคือต้องสอดคล้องกับทิศทางของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สวัสดิการสังคม ตลอดจนคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้นประชากรที่เหมาะสมแม้ว่าจะ เป็นประโยชน์ในเชิงแนวคิดเชิงทฤษฎี อย่างไรก็ตาม ก็ยากที่จะนำมาพิจารณาในเชิงปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ยิ่งไปกว่านั้นขนาดประชากรที่พอเหมาะในช่วงเวลาหนึ่ง อาจจะไม่เหมาะสมเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไป

การที่จะตัดสินใจทางเลือกของการกำหนดนโยบายประชากรในอนาคต ข้อมูลที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งคือ ทศนคติและพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับภาวะเจริญพันธุ์ของคู่สมรส

ผลการวิจัยที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นว่า จำนวนบุตรที่ปรารถนาของคู่สมรสไทยโดยเฉลี่ยคือ 2 คน และคู่สมรสส่วนใหญ่ต้องการมีบุตรชายและบุตรสาวอย่างละคน (Wongboonsin and Ruffolo, 1993) ซึ่งจากแนวโน้มดังกล่าวนี้ จึงทำให้ดูเหมือนว่าอัตราภาวะเจริญพันธุ์รวมยอดของประเทศไม่น่าที่จะลดลงกว่าระดับทดแทน นอกเสียจากว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อันจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์

แม้ว่าปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมดูเหมือนจะมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อภาวะเจริญพันธุ์ แต่ในประเทศไทยก็ยังขาดข้อมูลและการศึกษาวิจัยที่เป็นระบบในเรื่องนี้ การที่จะเข้าใจถึงแนวโน้มของประชากรและการกำหนดทิศทางของนโยบายประชากรในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อภาวะเจริญพันธุ์

การศึกษาคั้งนี้จึงได้ใช้ข้อมูล 2 ส่วนด้วยกัน เพื่อเป็นฐานข้อมูลวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อแนวโน้มภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคต โดยที่ข้อมูลส่วนแรก เป็นการนำข้อมูลจากการสำรวจ "ทัศนคติเกี่ยวกับบุตร พ.ศ.2531" ที่ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติมาใช้วิเคราะห์ และในส่วนที่ 2 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่ ดำเนินการโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยจะใช้แนวการสัมภาษณ์และแนววิเคราะห์ของ Coombs (Coombs, 1979; Coombs, 1976) เพื่อศึกษาถึงความ เป็นไปได้ในการที่จำนวนบุตรที่คู่สมรสปรารถนาจะมีว่าจะสอดคล้องกับพฤติกรรมการมีบุตรจริงๆ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ที่จะกระทบต่อภาวะเจริญพันธุ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการกำหนดนโยบายประชากรที่พึงประสงค์ในอนาคต

แนวคิดการวิจัย

ประเทศไทยประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในการลดอัตราเพิ่มผลประชากร จากที่เคยสูงถึงประมาณร้อยละ 3 ต่อปี ในช่วงปี 2513 เหลือเพียงร้อยละ 1.46 เมื่อสิ้นแผนฯ 6 (ปี พ.ศ. 2534) ทั้งนี้อัตราการกำลังใช้วิธีคุมกำเนิดวิธีหนึ่งวิธีใด เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 14.4 ในปี พ.ศ.2513 เป็นร้อยละ 70.5 ในปี 2530 ในช่วงแผนฯ 7 กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดให้อัตราการคงใช้ดังกล่าวเพิ่มเป็นร้อยละ 77 ในปี พ.ศ.2539 โดยมุ่งให้อัตราส่วนร้อยละของคู่สมรสที่ใช้การคุมกำเนิดโดยวิธีถาวรเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 29.2 ในปี พ.ศ.2530 เป็นร้อยละ 34 ในปี พ.ศ.2539 และมีเป้าหมายในการลดอัตราการมีบุตรคนแรกของสตรีที่เคยสมรสและมีอายุต่ำกว่า 20 ปี ให้ลดลงจากร้อยละ 14.8 เป็นร้อยละ 10 ภายในในช่วงเวลาดังกล่าว

จากการพิจารณาพบว่าผลสำเร็จของโครงการวางแผนครอบครัว ซึ่งประเมินได้จาก อัตราการใช้การคุมกำเนิดที่สูงขึ้น เป็นลำดับนั้น ส่วนหนึ่ง เนื่องมาจากความตั้งใจจริงของรัฐบาลต่อ โครงการวางแผนครอบครัว และอีกส่วนหนึ่งคือ บทบาทการมีส่วนร่วมของสตรีไทย ทั้งในลักษณะ ของผู้ให้และผู้รับบริการ (ภัสสร ลิมานนท์, 2534; วิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฟโฟโล และ เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2535; Wongboonsin and Ruffolo, 1993) สำหรับแนวโน้มในอนาคตคงต้องมีการ เน้นเพิ่มขึ้นทั้งด้านคุณภาพและความครอบคลุมงานบริการ และการบริหารจัดการ รวมทั้งการพัฒนา ด้านการจัดเก็บข้อมูล เพื่อให้งานด้านการวางแผนครอบครัวมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ทั้งในแง่ของ อัตราการคงชีพที่สูงและอัตราการล้ม เหลวจากการใช้ที่ต่ำ สำหรับด้านบริการคงต้องมีการ เร่งรัด บริการเพิ่มขึ้นในพื้นที่ที่มีอัตราคุมกำเนิดต่ำ และในกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ อาทิเช่นวัยรุ่น คู่สมรสใหม่ ผู้อยู่ห่างไกล กลุ่มผู้ใช้ภาษาและวัฒนธรรมเฉพาะ กลุ่มชุมชนแออัดและคนงานในโรงงาน และเนื่อง จากอัตราค่าเลี้ยงชีพการคุมกำเนิดในปัจจุบันของไทยค่อนข้างสูงมากอยู่แล้ว การทราบถึงแนวโน้มการ ตัดสินใจในการมีบุตร และแนวโน้มของสถานการณ์ด้านการวางแผนครอบครัวในอนาคตจึงมีความ จำเป็นอย่างยิ่ง

การตัดสินใจในการมีบุตรนั้น เป็นการตัดสินใจโดยคู่สมรส การตัดสินใจในการมีบุตร นอกจากจะขึ้นอยู่กับกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของรัฐที่เปลี่ยนแปลงปัจจัยต่างๆ ที่ส่ง ผลต่อการตัดสินใจในการมีบุตรของคู่สมรสทั้งทางตรงและทางอ้อม ยังขึ้นอยู่กับความแตกต่างของ แต่ละครัวเรือนในเรื่องการดำรงชีวิต เงื่อนไขทางสังคม ปัจจัยต่างๆ ด้านเศรษฐกิจการเมือง สังคม จิตวิทยา และสรีรภาพ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2525) จำนวนบุตรที่ปรารถนามีความ สำคัญต่อการพิจารณาการเพิ่มขนาดประชากรในอนาคต ทั้งนี้เพราะแม้ว่าจะมีผู้ใช้บริการวางแผน ครอบครัวยิ่งเพิ่มมากขึ้น หากประชากรต้องการมีครอบครัวขนาดใหญ่ก็ย่อมจะเป็นอุปสรรคต่อการลด ภาวะเจริญพันธุ์หรือลดการเพิ่มประชากร ทางแก้อาจหาดังกล่าวก่อนที่ผ่านมา แก้อโดยการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทาง เศรษฐกิจสังคม โดยการพัฒนาประเทศดังกล่าวจะค่อยๆ เปลี่ยนค่านิยมของประชากร ให้มีความปรารถนาที่จะมีขนาดครอบครัวที่เล็กลง โดยการใช้องค์กรวางแผนครอบครัวเป็น เครื่องมือ หนึ่งเพื่อช่วยให้จำนวนบุตรที่จะมีสอดคล้องกับจำนวนบุตรที่คู่สมรสปรารถนา

โดยทั่วไป การเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ยปรารถนาหรือที่ตั้งใจไว้ เป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่างๆ มักจะสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในการเปลี่ยนบรรทัด ฐานทางสังคมแบบเก่า เป็นบรรทัดฐานทางสังคมแบบใหม่นั้น บรรทัดฐานใหม่มักจะถูกแรงต้านจาก กลไกทางสังคมแบบดั้งเดิมในช่วง เริ่มต้นของการเผยแพร่ค่านิยมใหม่ ๆ ให้กับสังคม ยกตัวอย่างเช่น ถูกแรงต้านจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ตั้งแต่ในระดับครัวเรือน ชุมชน โรงเรียน วัด หรือ แม้แต่กลุ่มอ้างอิงต่างๆ ซึ่งกระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านกลุ่มบุคคลหรือหน่วยทางสังคมดังกล่าว จะพยายามรักษาหรือปรับปรุงบรรทัดฐานดั้งเดิมมากกว่าที่จะรับรับบรรทัดฐานทางสังคมใหม่ๆ หาก กระบวนการทางสังคมแบบเดิมยังคงมีอิทธิพลมาก บรรทัดฐานทางสังคมใหม่ๆ ก็เกิดขึ้นได้ยากเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ถ้ากระบวนการทางสังคมแบบ เดิมอ่อนตัวลงหรือมีอิทธิพลไม่มากนัก กระบวนการทางสังคมใหม่จะมีอิทธิพลเพิ่มมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อบรรทัดฐานดั้งเดิม บรรทัดฐานทางสังคมใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของแต่ละบุคคล อาจเกิดขึ้นได้ไม่มากนัก (Mosher and McNally, 1991; citing Mayer and Jerck, 1989: 1441)

บรรทัดฐานการมีบุตรหรือการปรารถนาที่จะมีบุตรก็คนก็ตั้งผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีอยู่เดิม เสียก่อนจึงจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการมีบุตร ตัวอย่างเช่น ถ้าสตรีมีส่วนในกำลังแรงงานเพิ่มขึ้น และส่งผลให้บรรทัดฐานการมีครอบครัวของสตรีที่มีส่วนร่วมในกำลังแรงงานมีครอบครัวขนาดเล็ก ในที่สุดผลดังกล่าวย่อมจะกระทบต่อสตรีที่ไม่ได้ทำงานด้วยเช่นกันคือ สตรีในกลุ่มนี้ก็จะมีความโน้มที่จะมีบุตรน้อยลงตามบรรทัดฐานของสังคมใหม่ด้วย

เมื่อพิจารณาถึงโอกาสของการเกิดภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าระดับทดแทนซึ่งเป็นประเด็นสำคัญสำหรับอนาคตของนโยบายประชากรของไทย จะเห็นได้ว่าเป็นประเด็นที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน ภาวะเจริญพันธุ์ของไทยอยู่ในระดับที่อาจจะเรียกว่า เป็นช่วงที่สองของการเปลี่ยนแปลงของภาวะเจริญพันธุ์ โดยเปลี่ยนจากภาวะที่ถูกกำหนดโดยสังคมมาเป็น เรื่องที่ถูกกำหนดโดยตัวบุคคลมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การกำหนดสิ่งที่ต้องการของแต่ละบุคคลก็ยังคงขึ้นกับรางวัลที่ทางสังคมกำหนดให้เช่นกัน ดังนั้นถ้าหากจะป้องกันการเกิดภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าระดับทดแทนหรือต้องการให้เพิ่มแรงจูงใจให้ครอบครัวมีบุตรเพิ่ม นอกเหนือจากนโยบายด้านแรงจูงใจ ด้านการเงิน ด้านภาษีอากร ซึ่งมักจะให้ผลน้อยดัง เช่นที่ปรากฏผลในหลายประเทศในกลุ่มที่มีระดับภาวะเจริญพันธุ์ค่อนข้างต่ำ ในปัจจุบันประเทศไทยเหล่านี้ได้เริ่มมีการเน้นบทบาททางสังคม วัฒนธรรม และนโยบายด้านครอบครัวด้วยด้วยเหตุนี้การมองปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม จึงเป็นประเด็นสำคัญหากจะพิจารณาเรื่องภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคต กรณีตัวอย่างที่เห็นได้ชัด เช่น ประเทศไทยวันที่ภาวะเจริญพันธุ์คงอยู่ในระดับต่ำ จนนักวิชาการหลายท่านเชื่อว่า ภาวะเจริญพันธุ์อยู่ในระดับต่ำกว่าระดับทดแทนค่อนข้างจะถาวร แต่จากการศึกษาเมื่อเร็ว ๆ นี้กลับพบว่า TFR รอบปี (period TFR) ที่อยู่ในระดับต่ำนั้นเป็นผลกระทบเพียงชั่วคราวจากการเพิ่มอายุการมีบุตร มากกว่าจะเป็นการเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างถาวรของคู่สมรสที่ไม่มีลูกหรือมีลูกเพียงคนเดียว (Feeney, 1991)

ในการที่จะตัดสินใจถึงทางเลือกของนโยบายประชากรในอนาคต ข้อมูลที่สำคัญคือทัศนคติและพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับภาวะเจริญพันธุ์ของคู่สมรส กล่าวคือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ในปัจจุบันยังมีอิทธิพลอย่างต่อเนื่องต่อจำนวนบุตรที่คู่สมรสปรารถนาจนส่งผลให้จำนวนบุตรที่ปรารถนาดังกล่าวเริ่มต่ำกว่า 2 คนหรือไม่ ถ้าไม่ ระดับภาวะเจริญพันธุ์ก็น่าจะคงที่ใกล้จะระดับทดแทนที่ แต่ถ้ายังมีอิทธิพลอย่างต่อเนื่องก็อาจจะส่งผลให้ภาวะเจริญพันธุ์ลดลงอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าระดับทดแทนที่ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรของไทยในอนาคต

ข้อมูลในเรื่องทัศนคติและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจำนวนบุตรที่ปรารถนาที่สัมพันธ์กับระดับภาวะเจริญพันธุ์ จะทำให้การคาดประมาณภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคตใกล้เคียงกับความเป็นจริงมาก และทำให้นักวางแผนสามารถเลือกทางเลือกของนโยบายประชากรในอนาคต และนโยบายด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา สวัสดิการผู้สูงอายุ การดูแลบุตรและเรื่องสุขภาพอนามัยในอดีตที่ผ่านมาปัจจัยที่สำคัญ เมื่อพิจารณาทิศทางของภาวะเจริญพันธุ์จะอยู่ที่ปัจจัยด้านความทันสมัย ปัจจัยภาวะการตายของทารก และปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออนามัยแม่และเด็ก ส่วนปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรมซึ่งส่งผลต่อการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์จะได้รับความสำคัญน้อยกว่า ปัจจัยส่วนหนึ่งน่าจะมาจากระดับของภาวะเจริญพันธุ์ กล่าวคือ ถ้าระดับของภาวะเจริญพันธุ์ยังอยู่ในระดับสูงก็ต้องคำนึงถึงการลดภาวะการตายและนโยบายส่งเสริมอนามัยแม่และเด็ก เพื่อลดปัจจัยด้านการมีลูกไว้เพื่อตายหรือมีเพื่อทดแทนบุตรที่เสียชีวิต อย่างไรก็ตาม เมื่อภาวะการตายและภาวะเจริญพันธุ์อยู่ในระดับต่ำลง ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรมจะเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่นในสังคมอุตสาหกรรมสตรีต้องพิจารณาบทบาทที่น่าจะขัดกันระหว่างการเป็นมารดา การทำงาน ทั้งนี้เพราะในสังคมอุตสาหกรรมเป็นสังคมที่มีการแข่งขันเพิ่มมากขึ้นและเป็นสังคมที่คู่สมรสต้องทำงานด้วยกันทั้งสองคน และเป็นสังคมที่ความสามารถ ความทุ่มเทของแต่ละบุคคล (ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย) มีความสำคัญค่อนข้างมาก แนวคิดของชีวิตครอบครัวจะอยู่บนความมีเหตุผลและการมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างประนีประนอม ไม่ได้สุดโต่งไปด้านหนึ่งด้านใดตามบรรทัดฐานดั้งเดิม เช่น การมีบุตรมากโดยไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพ

สภาวะดังกล่าวในสังคมอุตสาหกรรมจะทำให้บรรทัดฐานทางสังคมและของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปและจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมด้านภาวะเจริญพันธุ์ใหม่ขึ้นมา ดังนั้นถ้าคู่สมรสมีความปรารถนาที่จะมีบุตรน้อยกว่า 2 คน ก็ยังมีปัญหาที่ต้องการคำตอบคือ คู่สมรสมีทัศนคติอย่างไรต่อการเลือกเพศบุตร หรือคู่สมรสจะปรับตัวอย่างไรให้สอดคล้องทั้งกับวัฒนธรรมเดิมที่คาดว่าบุตรหลานจะเป็นผู้ดูแลในช่วงวัยชราและทัศนคติใหม่ต่อครอบครัวขนาดเล็ก กล่าวคือจำนวนบุตรจะมีน้อยลงถ้าหากบุตรที่ปรารถนามีน้อยลง ซึ่งโอกาสที่จะมีบุตรหลานดูแลในช่วงวัยชราอาจลดลงด้วย คำถามดังกล่าวคงต้องมีการศึกษาเพิ่มขึ้นในรายละเอียด โดยเฉพาะเกี่ยวกับจำนวนบุตรที่ปรารถนาและช่วงห่างหรือระยะห่างของบุตรแต่ละคน

นอกจากนี้ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของสตรีกับภาวะเจริญพันธุ์ไม่ว่าจะเป็นประเด็นอายุแรกสมรสที่สูงขึ้น การอยู่เป็นโสด การหย่าร้าง ทัศนคติและบทบาทในการทำงาน ความมุ่งหวังในตำแหน่งหน้าที่การงาน และที่น่าสนใจที่น่าศึกษาอย่างเร่งด่วนคือ ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อต่างๆ ในเรื่องชีวิตครอบครัวของสตรีที่เพิ่งแต่งงาน เรื่องดังกล่าวจะเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายในอนาคตอันใกล้

Mason (1989 อ้างใน วิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฬาทิโธ และ เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2535 หน้า 20-24) กล่าวว่า สถานภาพของสตรีมีผลต่ออายุแรกสมรสโดยมีผลผ่านตัวแปรกลาง 4 ตัวคือ

- ก. มูลค่าของสินสมรสตลอดจนค่าใช้จ่ายในการสมรส
- ข. การแต่งงานแบบคลุมถุงชนหรือการแต่งงานโดยคู่สมรสเลือกกันเอง
- ค. ความต้องการและความสามารถของสตรีเกี่ยวกับการทำงาน
- ง. ความต้องการของบิดามารดาของสตรีที่จะหวังรั้งให้สตรีสมรสช้าลง โดยหวังที่จะให้สตรีนั้นทำงานหารายได้ให้แก่ครอบครัวยาวนานขึ้น

โดยทั่วไป มักจะพบว่า บทบาทและสถานภาพของสตรี อาทิ เช่น การที่สตรีมีอิสระในการตัดสินใจหรือกระทำการต่างๆ จะมีผลโดยตรงหรือมีผลโดยอ้อม (ผ่านการศึกษายของสตรีหรือผ่านประสบการณ์การทำงานของสตรีก่อนการสมรส) ผ่านตัวแปรกลาง 4 ตัวดังกล่าว ก่อนจะส่งผลต่ออายุแรกสมรส ทั้งนี้สถานภาพและบทบาทของสตรีที่สูงขึ้น จะส่งผลกระทบต่อเชิงบวกต่ออายุแรกสมรสของสตรี กล่าวคือมีส่วนทำให้อายุแรกสมรสของสตรีสูงขึ้น ซึ่งในที่สุดก็จะนำไปสู่การลดลงของอุปทานของบุตรหรือจำนวนของบุตรที่สตรีสามารถมีได้

นอกจากความเป็นตัวของตัวเองของสตรี (Women's Autonomy) หรือความเป็นอิสระของสตรีจะมีผลกระทบต่ออุปทานของบุตร โดยส่งผลให้อายุแรกสมรสของสตรีมีแนวโน้มสูงขึ้น ดังที่กล่าวมาแล้ว การที่สตรีมีความเป็นอิสระด้านเศรษฐกิจ เช่น การมีอำนาจของสตรีในการควบคุมทรัพย์สินเงินทอง หรือการที่สตรีทำงานและมีรายได้ของตัวเอง ยังอาจจะมีผลทำให้การหย่าร้างเพิ่มมากขึ้น และอาจมีผลทำให้อัตราการสมรสใหม่ลดลง ซึ่งทั้งสองปัจจัยนี้ต่างมีผลเชิงลบต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์

อนึ่ง ถ้าบทบาทและสถานภาพของสตรีและบุรุษไม่แตกต่างกัน คู่สมรสจะไม่มีทางเลือกในการเลือกเพศของบุตร หรือในทางตรงกันข้าม ในสังคมที่บุรุษมีบทบาทและสถานภาพเหนือกว่าสตรี การเลือกที่จะมีบุตรเพศใดเพศหนึ่งจะมีมากกว่า เช่น ในสังคมที่มีวัฒนธรรม นิยมการมีบุตรชาย เพื่อสืบสกุลก็จะมีแนวโน้มในการเลือกที่จะมีบุตรชายมากกว่า

ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับบุตร เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่น่าจะมีความสัมพันธ์กับสถานภาพสตรี และส่งผลกระทบต่อภาวะเจริญพันธุ์ เมื่อพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับบุตรที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพของสตรี ส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายในแง่ของโอกาสเสียโอกาส (Opportunity Costs) มากกว่าค่าใช้จ่ายโดยตรงที่เป็นตัวเงิน สถานภาพของสตรีมีผลต่อค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับบุตร ดังนี้

- ก. ในกรณีที่สตรีที่มีบทบาทและสถานภาพค่อนข้างจำกัด ค่าใช้จ่ายในแง่ของค่าเสียโอกาสน้อยลงตามไปด้วย กล่าวคือ ในสังคมที่สตรีมีบทบาทและสถานภาพจำกัด ค่าเสียโอกาสในการประกอบกิจกรรมอื่น ๆ นอกเหนือจากการเลี้ยงดูบุตรด้วยตัวเองมีค่าไม่มาก ลักษณะดังกล่าวทำให้การมีบุตรเพิ่มขึ้น ไม่ได้มีผลกระทบอย่างสำคัญต่อค่าเสียโอกาสของสตรี ในทางตรงกันข้ามสตรีที่มีโอกาสหรือมีบทบาทอย่างสำคัญในกิจกรรมในครัวเรือน หรือนอกครัวเรือน การมีบุตรเพิ่มขึ้นเป็นผลให้เสียโอกาสเพิ่มขึ้น เช่น โอกาสในการทำงานนอกบ้าน

- ข. ความเป็นตัวของตัวเองของสตรี จะมีส่วนสัมพันธ์กับระดับการศึกษาของสตรี ซึ่งการเพิ่มขึ้นของระดับการศึกษาของสตรีนี้ เป็นผลให้สตรีได้รับค่าจ้างแรงงานเพิ่มมากขึ้น และอาจจะนำไปสู่การเพิ่มค่าใช้จ่ายหรือการสูญเสียรายได้ เนื่องจากการมีบุตร และความขัดแย้งกันระหว่างบทบาทในการทำงานและการเลี้ยงดูบุตร อย่างไรก็ตาม สตรีที่ประกอบอาชีพในบางประเภท อาจจะไม่ประสบความขัดแย้งกันระหว่างบทบาทการทำงานและการเลี้ยงดูบุตร เช่น สตรีที่ประกอบอาชีพค้าขาย ที่บ้านของตนเองสามารถทำงานและเลี้ยงดูบุตรไปพร้อมกันด้วย ความสัมพันธ์ที่กล่าวมาแล้วนั้น ควรจะมีการศึกษาให้ละเอียดยิ่งขึ้นต่อไป
- ค. ความเป็นตัวของตัวเองของสตรี อาจจะมีผลต่อค่าใช้จ่ายของบุตรในแง่ของการเสียโอกาสเพิ่มขึ้น ในกรณีที่สามีและภรรยาที่มีความสัมพันธ์กับแบบเพื่อน หรือเท่าเทียมกัน (Egalitarian Relationship) สามีและภรรยาจะคำนึงถึงสถานภาพการอยู่ร่วมกันเป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งทำให้ค่าเสียโอกาสจากการมีบุตรมีค่าสูงขึ้น

ในส่วนของผลกระทบของสถานภาพทางสังคมของสตรีต่อการใช้จ่ายการคุมกำเนิดและการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับภาวะเจริญพันธุ์นั้น Mason ได้เสนอว่าปัจจัยที่สำคัญเป็นตัวแปรแทรกซ้อนระหว่างความเป็นตัวของตัวเองของสตรี และการใช้จ่ายการวางแผนครอบครัว คือ ความสามารถ หรือความต้องการที่จะมีพฤติกรรมเชิงนวัตกรรม (Innovative Behavior) เพื่อให้มีบทบาทและสถานภาพทางสังคมที่เด่นชัดขึ้น (Caldwell, 1986 อ้างใน Mason, 1989)

เมื่อสตรีมีความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น การศึกษาของสตรีจะส่งผลให้สตรีมีความรู้เกี่ยวกับการคุมกำเนิดมากขึ้น และทำให้มีการใช้จ่ายการคุมกำเนิดเพิ่มขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษายังส่งผลให้สตรีมีความพร้อม และความต้องการที่จะยอมรับพฤติกรรมเชิงนวัตกรรม เพื่อให้ตนเองมีบทบาทและสถานภาพเพิ่มขึ้นซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวจะส่งผลให้มีการใช้จ่ายการคุมกำเนิดเพิ่มขึ้นด้วย

ความเป็นตัวของตัวเองของสตรี อาจมีส่วนกระตุ้นให้มีการใช้จ่ายการคุมกำเนิดเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ ความเป็นตัวของตัวเองของสตรีทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสเป็นไปแบบเท่าเทียมกันมากขึ้น คู่สามีภรรยาจะช่วยกันตัดสินใจโดยปรึกษาหารือกันอย่างเปิดเผยในเรื่องต่างๆ รวมถึงการวางแผนครอบครัว นอกจากนี้ความสัมพันธ์แบบเพื่อนระหว่างคู่สมรสยังอาจมีผลต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์ อาทิ เช่น การที่สามีจะคำนึงถึงผลต่อสุขภาพของภรรยาในการที่จะมีบุตรเพิ่มขึ้นแต่ละครั้ง

อย่างไรก็ตาม ความเป็นตัวของตัวเองของสตรีในบางวัฒนธรรม อาจส่งผลให้คู่สมรสยึดถือมาตรฐานเรื่องเพศสัมพันธ์เป็นสองมาตรฐาน กล่าวคือ ในด้านหนึ่งจะยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสของบุรุษ หรือการที่สามีสามารถมีเพศสัมพันธ์กับสตรีอื่นแม้ว่าจะสมรสแล้วก็ตาม แต่จะไม่ยอมรับมาตรฐานดังกล่าวมาใช้กับสตรี ทั้งนี้เพราะบุรุษจะมีความกังวลว่า การที่สตรีมีความเป็นตัว

ของตัวเองและมีอิสระในการใช้การคุมกำเนิด จะทำให้สตรีมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสหรือมีเพศสัมพันธ์กับชายอื่นที่ไม่ใช่สามีของตัวเอง ดังนั้นบุรุษจึงไม่เห็นด้วยที่จะให้สตรีมีอิสระในการใช้การคุมกำเนิด และในบางสิ่งคมกลับคิดว่าการที่ภรรยาของตัวเองตั้งครรถ์ได้บ่อยครั้งนั้น เป็นเครื่องแสดงว่าตนมีความสามารถทางเพศสูง (Beckman, 1983 อ้างใน Mason, 1989)

แนวการวิเคราะห์ด้วยมาตรวัดของ Coombs

ตามที่ได้อธิบายแล้วว่า ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจำนวนบุตรที่ปรารถนาที่สัมพันธ์กับระดับภาวะเจริญพันธุ์ โดยเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การคาดประมาณภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคตใกล้เคียงกับความเป็นจริงมาก ประเด็นที่จะพิจารณาต่อไปจะเป็นการวัดทัศนคติและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจำนวนบุตรที่ปรารถนา จากการเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่โดยใช้แนวการสัมภาษณ์และแนววิเคราะห์ของ Coombs ซึ่งแนววิเคราะห์ของ Coombs ดังกล่าวสามารถศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการที่จำนวนบุตรที่คู่สมรสปรารถนาหรือต้องการจะมีนั้นสอดคล้องกับพฤติกรรมการมีบุตรที่เกิดขึ้นจริงอย่างไร นอกจากนี้ความปรารถนาต่อจำนวนบุตรและเพศของบุตรยังสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์

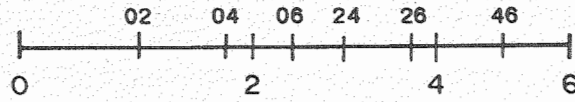
แนวคิดของ Coombs ใช้วิธีการวัดจำนวนบุตรที่ปรารถนาโดยสร้างมาตรวัด I (I-scale) เป็นเครื่องวัดจำนวนบุตรที่คู่สมรสปรารถนา มาตรวัดดังกล่าวใช้แนวคิดการจัดลำดับจำนวนบุตรที่คู่สมรสปรารถนาในลำดับถัดจากที่ปรารถนาในลำดับแรก กล่าวคือ ทางเลือกลำดับที่สอง, สาม, สี่ หรือทางเลือกลำดับถัดมา ถ้าหากคู่สมรสสามารถเลือกที่จะมีได้หลายแบบ การเลือกทางเลือกลำดับถัดจากลำดับแรกนั้น นักวิจัยต้องการที่จะทราบว่าคู่สมรสเลือกที่จะมีบุตรในทางเลือกที่สองจำนวนน้อยกว่าหรือมากกว่าจำนวนบุตรที่คู่สมรสปรารถนาในลำดับแรก ลักษณะทางเลือกที่สองหรือทางเลือกลำดับอื่นๆ ดังกล่าว ทำให้ทราบพฤติกรรมทางเลือกของคู่สมรสในกรณีที่ทางเลือกแรกไม่ได้ตามความปรารถนา จากลำดับของทางเลือกดังกล่าวนักวิจัยสามารถสร้างมาตรวัดทางเลือกจำนวนบุตรที่ปรารถนาโดยใช้แนวคิดจากทฤษฎี "Unfolding theory" ซึ่งเป็นแนวทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นมาสำหรับงานวิจัยทางจิตวิทยา มาตรวัดจำนวนบุตรที่ปรารถนาดังกล่าวเป็นตัววัดความโน้มเอียงของคู่สมรสว่าปรารถนาบุตรน้อยหรือมากกว่าจำนวนบุตรที่ปรารถนาในลำดับแรก เป็นต้นว่า บุคคล 2 คนอาจจะเลือกที่จะมีบุตร 3 คนในลำดับแรก อย่างไรก็ตาม บุคคลแรกอาจจะเลือกที่จะมีบุตรเพียง 2 และ 1 คนในลำดับที่สอง และลำดับที่สาม ตามลำดับ ในขณะที่อีกบุคคลหนึ่งอาจจะเลือกที่จะมีบุตร 4 และ 5 คนในลำดับที่สองและสาม การเลือกจำนวนบุตรในแบบแผนที่ต่างกันดังกล่าวย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมการมีบุตร และภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคตที่แตกต่างกัน (Coombs 1979)

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่ปะปนกัน (Confounding effects) ของความปรารถนาด้านจำนวนและเพศของบุตรก็มีส่วนทำให้การวัดพฤติกรรมการมีบุตรทำได้ไม่ชัดเจน เพื่อแก้ปัญหาลักษณะดังกล่าวต่อมาตรวัดทางเลือกจำนวนบุตรที่ปรารถนา จึงได้มีการพัฒนาทฤษฎีการวัดในลักษณะ

ร่วมกัน (conjoint measurement theory) โดยใช้ภาวะการณืที่จะเลือกทดแทน (trade-off situations) เป็นแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าว แนวคิดของทฤษฎีการวัดดังกล่าวพิจารณาว่า ความปรารถนาจำนวนบุตรในลำดับแรกจะเป็น เครื่องมั่งซึ่งจำนวนบุตรที่คู่สมรสปรารถนา แต่ถ้าผู้วิจัยสามารถทราบภาวะการณืที่คู่สมรสอาจจะเลือกทดแทน อาทิเช่น คู่สมรสอาจจะล้มเลิกความตั้งใจที่จะมีบุตรชายให้ได้ เพื่อทดแทนด้วยการเลือกที่จะมีบุตรในจำนวนน้อย ข้อมูลดังกล่าวย่อมมีประโยชน์ เพราะ เป็นข้อมูล เชิงพฤติกรรม การเลือกจำนวนบุตรของคู่สมรสที่ครอบคลุมและชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะ ทฤษฎีการวัดดังกล่าวพยายามที่จะวัดทั้งจำนวนและเพศของบุตร ในลักษณะที่ให้ทางเลือกทั้งสองอย่าง เป็นอิสระซึ่งกันและกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ทำให้สามารถพิจารณาพฤติกรรม การเลือกจำนวนบุตร โดยไม่มีผลกระทบจากพฤติกรรม การเลือกเพศบุตร หรือในแนวกลับกันคือพิจารณาพฤติกรรมทางเลือกเพศบุตรโดยไม่มีผลกระทบจากพฤติกรรมทางเลือกจำนวนบุตร

เพื่อจะให้ได้มาตรวัดทางเลือกจำนวนบุตรที่ปรารถนาที่ชัดเจน คำถามที่ใช้สัมภาษณ์ผู้ตกเป็นตัวอย่าง จึงใช้แนวการวิเคราะห์การวัดในลักษณะร่วมกัน (conjoint measurement analysis) โดยคำถามแรกจะถามถึงจำนวนบุตรที่คู่สมรสปรารถนาในลำดับแรก โดยสมมติว่าผู้ตกเป็นตัวอย่างปรารถนาที่จะมีลูก และต้องมีจำนวนลูกชายเท่ากับลูกสาว [เพื่อเลี่ยงปัญหาผลกระทบจากปัจจัยผลกระทบที่ปนกัน (confounding effects) ของจำนวนและเพศ ตามที่กล่าวมาแล้ว] นั่นคือในส่วนนี้ ผู้ตกเป็นตัวอย่างจะตอบว่าตนเองไม่ต้องการมีลูกเลย หรือต้องการ 2, 4 หรือ 6 คน เป็นต้น (ดูตัวอย่างคำถามในข้อ E13) คำถามต่อมาจะขึ้นอยู่กับคำตอบในข้อแรกคำถามนี้จะเป็นตัวชี้ความปรารถนาต่อบุตรในกรณีที่มีความต้องการในลำดับแรก เป็นไปไม่ได้ (ดูคำถามในข้อ E13a) นอกจากนี้ยังได้ถามย้ำอีกครั้งซึ่งเป็นครั้งที่สามถึงกรณีถ้าผู้ตกเป็นตัวอย่างเกิดมีลูกไม่ได้ตามที่ต้องการครั้งที่ 2 ในคำถาม E13a เขาปรารถนาที่จะมีลูกกี่คนแทน (ดูคำถามในข้อ E13b) จากชุดคำถามดังกล่าวนี้ผู้วิจัยสามารถสร้างดัชนีวัดจำนวนบุตรที่ปรารถนา หรือ Index of number (IN) ดัชนีนี้เป็นตัววัดจำนวนบุตรที่ปรารถนาโดยไม่มีผลกระทบจากเพศของบุตรที่ต้องการ มาตราวัดจำนวนบุตรที่ปรารถนาดังกล่าวจะอยู่ระหว่าง IN-1 ถึง IN-7 โดยที่ IN-1 จะหมายถึงความปรารถนาบุตรลำดับต่ำ ในขณะที่ IN-7 แสดงว่าคู่สมรสมีแนวโน้มที่จะปรารถนาบุตรในลำดับสูง ค่า IN หรือมาตราวัด IN ไม่ได้บ่งบอกถึงจำนวนตัวเลขของบุตรที่ผู้ตกเป็นตัวอย่างปรารถนาจะมี แต่จะเป็นตัวชี้ถึงแนวโน้มของจำนวนบุตรที่ปรารถนาว่าจะมีไปทางน้อยหรือมาก

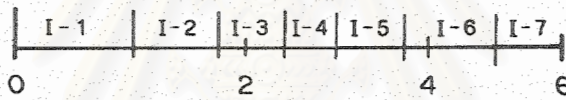
ที่กล่าวว่า IN ไม่ได้บอกถึงจำนวนโดยตรง แต่เป็นแนวโน้มของจำนวนบุตรที่ปรารถนา ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างลำดับจำนวนบุตรที่ปรารถนาและมาตราวัดจำนวนบุตรที่ปรารถนา ซึ่งในที่นี้คือ จำนวนบุตร 0 2 4 และ 6 คน ถูกแบ่งออกเป็นจุดกึ่งกลางอยู่ทุกจุด ระหว่างจำนวนบุตร 0 2 4 และ 6 ดังกล่าว ตามรูปที่ 1.1

จุดกึ่งกลาง

(รูปที่ 1.1)

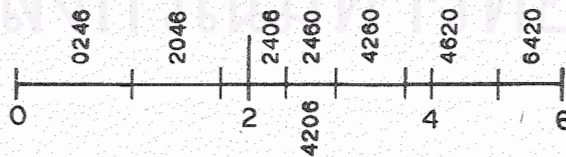
กล่าวคือ จุด 02 คือจุดกึ่งกลางของไม่ต้องการมีบุตรเลยกับต้องการมีบุตร 2 คน จุด 04 คือจุดกึ่งกลางของไม่ต้องการมีบุตรเลยกับต้องการมีบุตร 4 คน และจุด 06 คือจุดกึ่งกลางของไม่ต้องการมีบุตรเลยกับต้องการมีบุตร 6 คน เป็นต้น และถ้าจะพิจารณาเป็นสเกลหรือมาตรวัดจำนวนบุตรที่ปรารถนา (I scale number) จะได้รูป

สเกลจำนวนบุตร

(รูปที่ 1.2)

ในขณะที่ถ้าพิจารณาลำดับสเกลลำดับมาตรวัดจำนวนบุตรที่ปรารถนา (I scale preference orders) จะได้รูป

สเกลลำดับจำนวนบุตร

(รูปที่ 1.3)

จุดกึ่งกลาง 02 04 06 24 26 และ 46 ดังกล่าว จะเป็นจุดแบ่งเชิงพฤติกรรมของทาง เลือกที่จะมีบุตรอยู่ในช่วงจำนวนหนึ่งแทนที่จะเลือกที่จะมีบุตรในช่วงอื่นฯ กล่าวคือ เป็นทางเลือกที่ผู้ตก เป็นตัวอย่างปรารถนาที่จะมีมากกว่าทาง เลือกอื่นฯ ยกตัวอย่าง เช่น ผู้ตก เป็นตัวอย่าง (ก) มีสเกลหรือมาตรวัดปรารถนาจำนวนบุตร I-1 หรืออยู่ในมาตรวัดลำดับจำนวนบุตร 0246 กล่าวคือ เขาปรารถนาที่จะไม่มีบุตรมากกว่าที่จะมีบุตร 2 4 หรือ 6 คน ทั้งนี้เพราะลำดับที่ของมาตรวัดจำนวนบุตรของเขา ยังไม่ได้ผ่านจุด 02 ซึ่งเป็นจุดกึ่งกลางของจำนวนบุตรที่ต้องการ 0 กับ 2 ในขณะที่นาย ข. ซึ่งมีลำดับที่ของมาตรวัดจำนวนบุตร 2 4 0 6 และเป็นลำดับที่ที่ผ่านจุด 02 (กล่าวคือเขาปรารถนาที่จะมีบุตร 2 มากกว่าจะไม่มีบุตรเลย) ในขณะที่ลำดับที่ 2 4 0 6 ดังกล่าวก็ยังไม่ผ่านจุด 04 ซึ่งเป็นจุดกึ่งกลางของจำนวนบุตรที่ต้องการ 0 กับ 4 (กล่าวคือ เขาปรารถนาที่จะมีบุตร 4 มากกว่าจะไม่มีบุตรเลย) อย่างไรก็ตาม มาตรวัดลำดับที่จำนวนบุตร 2 4 0 6 ดังกล่าว ไม่ได้ผ่านจุด 06 ซึ่งในที่นี้คือ เขามีความปรารถนาที่จะไม่มีบุตรมากกว่าที่จะมีบุตร 6 คน จากลำดับที่ของมาตรวัดจำนวนบุตร 2 4 06 ทำให้นาย ข. อยู่ในมาตรวัดจำนวนบุตรที่ต้องการ I-3 ดังนั้นมาตรวัดจำนวนบุตร I หรือตำแหน่งที่ของ I ถูกกำหนดไม่เพียงแต่จำนวนบุตรที่ต้องการในลำดับแรก แต่ยังรวมถึงลำดับที่จำนวนบุตรที่ต้องการในทาง เลือกอื่นฯ ด้วยเช่นกัน

การใช้มาตรวัดลำดับที่ดังกล่าวยังช่วยแก้ปัญหากรณี เปรียบ เทียบมาตรวัดจำนวนบุตรที่ต้องการของบุคคลมากกว่า 1 คน ซึ่งมีมาตรวัดความต้องการที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่าง เช่น กรณีบุคคล 2 คน ถูกถามถึงความหวานของกาแฟที่เขาชอบทาน โดยให้เขาสองให้คะแนนจากมาตรวัด 0 ถึง 100 ตามความหวานของกาแฟที่เขาชอบ นาย ก. อาจจะกล่าวว่า เขาปรารถนาให้กาแฟหวานในมาตรวัดที่ 30 ในขณะที่นาย ข. ปรารถนามาตรวัด 40 ในกรณีดังกล่าวเราไม่อาจจะสรุปได้ทันทีว่า นาย ข. ทานกาแฟรสหวานกว่านาย ก. ทั้งนี้เพราะ นาย ก. และนาย ข. ต่างให้มาตรวัดความหวานของกาแฟตามความคิดของเขา โดย เปรียบ เทียบตามความชอบของเขา ซึ่งมาตรวัดจาก 0 ถึง 100 ของนาย ก. และนาย ข. ก็อาจจะไม่เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม ถ้าทั้งนาย ก. และ นาย ข. จัดลำดับมาตรวัดความชอบเป็นจำนวนน้ำตาลก้อนก็จะทำให้การ เปรียบ เทียบง่ายมากขึ้น ตัวอย่าง เช่น นาย ก. อาจจะจัดมาตรวัดลำดับจำนวนน้ำตาลที่ชอบ 1 2 0 3 ซึ่งแปลว่าเขาชอบที่จะทานกาแฟที่ใส่น้ำตาล 1 ก้อน แต่ถ้าให้เลือกระหว่าง 2 ก้อนกับกาแฟไม่ใส่น้ำตาล เขาจะเลือกใส่น้ำตาล 2 ก้อนมากกว่า ส่วนนาย ข. ที่มีมาตรวัดลำดับจำนวนน้ำตาล 1 0 2 3 กรณีนี้ นาย ข. ชอบกาแฟใส่น้ำตาล 1 ก้อน และถ้าให้เลือกระหว่างกาแฟดำกับกาแฟใส่น้ำตาลสองก้อน นาย ข. จะเลือกทานกาแฟดำมากกว่า เป็นต้น จากแนวทางการเลือกรับประทานกาแฟดังกล่าว นาย ก. มีแนวโน้มจะทานกาแฟหวานกว่านาย ข. แม้ว่าเขาจะให้มาตรวัดความหวานของกาแฟของเขาเท่ากับ 30 ในขณะที่นาย ข. ให้มาตรวัดความหวานของกาแฟของเขาเท่ากับ 40

สำหรับมาตรวัดจำนวนเพศบุตรและมาตรวัดลำดับเพศบุตรที่ต้องการ (มาตรวัด IS หรือ IS scale number และ IS scale orders) โดยมาตรวัด IS คือดัชนีวัดความปรารถนาด้านเพศของบุตร กล่าวคือ ผู้ตอบเลือกที่จะมีบุตรเพศหนึ่งมากกว่า หรือมีเท่ากันสองเพศ หรือปรารถนาบุตรเพศชายมากกว่า ทั้งนี้มาตรวัด IS และมาตรวัด IN มีความอิสระต่อกันและกัน (ซึ่งรายละเอียดคำอธิบายความอิสระต่อกันและกันของ IN และ IS ตลอดจนสมมติฐานว่า ความปรารถนาทั้ง IN และ IS ดังกล่าวต้องมีจุดยอดเพียงยอดเดียว (ดูได้ใน Coombs, 1976; p.31) การที่ IN และ IS เป็นอิสระจากกันในทางทฤษฎีจึงทำให้ค่า IN แสดงถึงจำนวนบุตรที่ปรารถนา โดยเป็นอิสระจากแรงกดดันจากการเลือกเพศบุตรเพศหนึ่งเพศใด อันเป็นผลมาจากวัฒนธรรมทางสังคม และในทำนองเดียวกัน ค่า IS จะบ่งถึงความปรารถนาที่จะมีบุตรเพศหนึ่งเพศใดโดยเป็นอิสระจากจำนวนบุตรที่ต้องการ

มาตรวัด IS มีหลักการการหาค่าโดยมาตรวัด IN อย่างไรก็ตาม แทนที่จะถามจำนวนบุตรที่ต้องการ โดยมีจำนวนบุตรชายเท่ากับบุตรสาวเหมือนมาตรวัด IN การถามเพื่อหามาตรวัด IS จะเริ่มจากคำถามว่า ถ้าสมมติว่าท่านมีลูกทั้งหมด 3 คน ท่านต้องการจะให้ เป็นลูกชายกี่คน ลูกสาวกี่คน (ดูคำถาม E12 และถ้าต้องการลูกชาย 1 ลูกสาว 2 ก็จะมีคำถามถึงสัดส่วนของลูกชายและลูกสาวให้เลือก ในกรณีที่ไม่ได้ลูกชาย 1 และลูกสาว 2 กล่าวคือ จะเลือกมีลูกชาย 0 และลูกสาว 3 หรือจะเลือกที่จะมีลูกชาย 2 และลูกสาว 1 คน เป็นต้น ทั้งนี้ในกรณีที่เลือกลูกชาย 2 และลูกสาว 1 คน ก็ยังมีคำถามทางเลือกอีกว่า ถ้าไม่ได้ตามทางเลือกดังกล่าว จะเลือกกระหว่างมีลูกชาย 0 และลูกสาว 3 หรือลูกชาย 3 และลูกสาว 0 เป็นต้น (ดูคำถาม E12 E12a E12b E12c E12b และ E12c) ในทำนองเดียวกัน ถ้าความต้องการเริ่มต้นเป็นลูกชาย 2 คน ลูกสาว 1 คน แทนความต้องการลูกชาย 1 คน ลูกสาว 2 คน ก็จะต้องถามความต้องการในลำดับที่ 2 (E12b) และลำดับที่ 3 (E12c) เช่นกัน และในการหามาตรวัด IS ก็จะใช้แนวทางหาตามรูปที่ 1.1 1.2 และ 1.3 ซึ่งผลจากการหาดังกล่าวก็จะได้มาตรวัดเพศบุตรและมาตรวัดลำดับเพศบุตรตามลำดับ

ผลการศึกษา

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จะได้อาจมาจาก 2 ส่วนด้วยกัน โดยในส่วนแรกจะเป็นการนำเอาข้อมูลจากการสำรวจ "ทัศนคติเกี่ยวกับบุตร พ.ศ.2531" ที่ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีน มาใช้ในการศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมด้านภาวะเจริญพันธุ์ของคู่สมรสที่เพิ่งสมรส (สมรสเป็นระยะเวลาน้อยกว่า 5 ปี) ว่ามีแนวโน้มอย่างไร

ในส่วนที่ 2 จะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่เกี่ยวกับจำนวนบุตรที่ผู้ตกเป็นตัวอย่างปรารถนาจะมี โดยจะใช้แนวทางสัมภาษณ์และแนววิเคราะห์ของ Coombs ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งแนวสัมภาษณ์และแนววิเคราะห์ของ Coombs ดังกล่าวสามารถศึกษาถึงความ เป็นไปได้ในการที่

จำนวนบุตรที่คู่สมรสปรารถนาจะมี ว่าจะสอดคล้องกับพฤติกรรมการมีบุตรจริงๆ อย่างไร แนวทางศึกษาดังกล่าวจะใช้ในการคาดประมาณแนวโน้มของภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคตได้ใกล้เคียงมากกว่าการศึกษาในอดีต ซึ่งสอบถามเพียงจำนวนบุตรที่คู่สมรสปรารถนาจะมีเท่านั้น

ในส่วนของ การสัมภาษณ์ส่วนที่สองนี้ มีประชากรตัวอย่างในการศึกษาทั้งสิ้นประมาณ 250 คน และเลือกจากประชากร 5 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพซึ่งทำงานในภาครัฐบาล กลุ่มลูกจ้างเอกชน กลุ่มลูกจ้างในโรงงาน กลุ่มประชากรในชนบท และกลุ่มประชากรในชุมชนแออัด นอกจากนั้นกลุ่มตัวอย่างนี้ยังประกอบไปด้วยผู้ที่เพิ่งสมรส (สมรสน้อยกว่า 5 ปี) และผู้ที่ยังเป็นโสด ซึ่งคนทั้งสองกลุ่มนี้จะมีส่วนอย่างสำคัญในการกำหนดภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคต

ข้อมูลจากตารางที่ 1 ถึงตารางที่ 3 เป็นข้อมูลจากการสำรวจ "ทัศนคติเกี่ยวกับบุตร พ.ศ.2531" ที่ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี โดยข้อมูลจากตารางที่ 1 พบว่า สตรีที่เพิ่งสมรสวัย 15-49 ปี มีความปรารถนาบุตรโดยเฉลี่ย 2.65 คน ทั้งนี้สตรีที่อยู่ในกลุ่มอายุ 45-49 ปี จะมีความปรารถนาบุตรโดยเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 3.45 คน ข้อมูลจากตารางดังกล่าวยังแสดงว่า อายุของผู้ตอบและจำนวนบุตรที่ปรารถนามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือสตรีในกลุ่มอายุน้อยกว่าจะมีจำนวนบุตรที่ปรารถนาลดลง เมื่อพิจารณาความปรารถนาจำนวนบุตรแยกตามเพศพบว่า สามีมีความปรารถนาบุตรสูงกว่าภรรยาเพียงเล็กน้อย กล่าวคือสามีปรารถนาบุตร 2.71 ในขณะที่ภรรยาจะมีความปรารถนาบุตร 2.62 คน

เมื่อพิจารณาร้อยละของการกระจายตัวของจำนวนบุตรที่ปรารถนา พบว่าในทุกกลุ่มอายุของภรรยา ร้อยละที่สูงที่สุดจะอยู่ในกลุ่มความปรารถนาบุตร 2 คน รองลงมาจะอยู่ในกลุ่ม 3 คน มีข้อยกเว้นในกลุ่มอายุ 45-49 ที่ร้อยละที่สูงที่สุดจะอยู่ในกลุ่มความปรารถนาบุตร 4 คนขึ้นไป รองลงมาคือ 2 คน และ 3 คน ตามลำดับ สำหรับในกลุ่มอายุ 40-44 ปรากฏว่าความปรารถนาบุตร 2 คน 3 คน และ 4 คนขึ้นไป มีร้อยละเท่ากัน เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่ปรารถนาโดยเฉลี่ยพบว่าจำนวนบุตรที่ปรารถนาโดยเฉลี่ยมีแนวโน้มจะลดลงเป็นลำดับตามรุ่นปีเกิดของสตรี สตรีในรุ่นปีเกิดหลังมีแนวโน้มที่จะปรารถนาบุตรจำนวนน้อยลง อย่างไรก็ตาม จำนวนบุตรที่ปรารถนาของสตรีในกลุ่มที่มีอายุน้อยก็ยังใกล้เคียงกับ 2 คน หรือมากกว่าเล็กน้อย

การพิจารณาแยกตามเขตที่อยู่อาศัยพบว่า สตรีอายุต่ำกว่า 30 ในเขตเมืองมีร้อยละที่ปรารถนาจะมีบุตร 2 คนสูงกว่าทั้งเขตเมืองและเขตชนบท กล่าวคือ ร้อยละ 69 ร้อยละ 68 และร้อยละ 63 ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

เมื่อพิจารณาแยกตามภาค (ตารางที่ 2 และรูปที่ 2) พบว่า สตรีภาคใต้มีความปรารถนาบุตรสูงที่สุด โดยที่ใต้สุดของภาคใต้มีความปรารถนาบุตร 3.18 คน ในขณะที่ภาคใต้ที่เหนือมีความปรารถนาบุตร 2.62 คน รองลงมาคือ สตรีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความปรารถนาบุตรเท่ากับ 2.40 คน ส่วนภาคกลางและกรุงเทพมหานครมีความปรารถนาบุตร 2.20 คน และ 2.07 คน ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ภาคเหนือตอนล่างมีความปรารถนาบุตร 2.10 คน ในขณะที่ภาคเหนือตอนบนมีความปรารถนาบุตรเพียง 1.91 คน

รูปที่ 3 และรูปที่ 4 แสดงร้อยละของสตรีอายุต่ำกว่า 30 ที่ปรารถนาจะมีบุตร 3 คน หรือมากกว่า และที่ปรารถนาจะมีบุตรเพียง 0-1 คน ตามลำดับ จากรูปที่ 3 แสดงให้เห็นว่าภาคใต้ ตอนล่าง ปรารถนาที่จะมีบุตร 3 คนหรือมากกว่าถึงร้อยละระหว่าง 50 ถึงร้อยละ 83 ในขณะที่ภาคเหนือมีเพียงร้อยละ 0 ถึง 14 ที่ปรารถนาบุตรจำนวนดังกล่าว เมื่อพิจารณาจากรูปที่ 4 พบว่า สตรีในภาคเหนือปรารถนาที่จะมีบุตร 0-1 คน อยู่ร้อยละ 15 ถึงร้อยละ 40 ในขณะที่สตรีในภาคใต้ และสตรีหลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือปรารถนาที่จะมีบุตร 0-1 คน ร้อยละ 0-4 เท่านั้น

เมื่อพิจารณาแยกตามระดับการศึกษาของกลุ่มสตรี (ตารางที่ 3) พบว่า กลุ่มสตรีที่หึงคู่ หรือคนหนึ่งคนใดมีการศึกษาต่ำกว่า 4 ปี ปรารถนาจะมีบุตร 2.52 คน ในขณะที่กลุ่มสตรีที่หึงคู่จบ ระดับประถมศึกษา กลุ่มสตรีที่คนหนึ่งคนใดจบมัธยมศึกษาหรือมากกว่า และกลุ่มสตรีที่หึงคู่จบระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า มีความปรารถนาบุตร 2.31 2.81 และ 2.05 คน ตามลำดับ จากผลข้างต้น แสดงว่าระดับการศึกษาที่สูงขึ้นมีผลต่อความปรารถนาที่จะมีบุตรจำนวนน้อยลง

นอกจากปัจจัยด้านการศึกษาที่มีผลต่อความปรารถนาบุตรแล้ว ยังพบว่าสถานภาพทาง เศรษฐกิจก็มีผลต่อความปรารถนาบุตรด้วยเช่นกัน สถานภาพทางเศรษฐกิจในที่นี้อยู่ในรูปของดัชนีทาง เศรษฐกิจที่วัดจากรายได้ ความเป็นเจ้าของสิ่งของต่างๆ เช่น รถยนต์ โทรทัศน์ ฯลฯ ตลอดจน วัสดุในการสร้างบ้าน เช่น วัสดุที่ใช้สร้างหลังคาบ้าน ฝาผนัง พื้นบ้าน ฯลฯ ข้อมูลจากตารางที่ 3 พบว่าสตรีที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจดีมีแนวโน้มจะปรารถนาบุตรจำนวนสูงกว่าสตรีที่มีสถานภาพทาง เศรษฐกิจสูงกว่า กล่าวคือ สตรีในกลุ่มที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมต่ำสุด ต่ำ ปานกลางไปทาง ต่ำ ปานกลางไป ทางสูง สูง และสูงมาก มีความปรารถนาบุตร 2.45 2.35 2.29 2.27 2.18 และ 2.10 ตามลำดับ

จากข้อมูลทัศนคติเกี่ยวกับบุตรดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าแนวโน้มความปรารถนา บุตรของสตรีไทยโดยเฉลี่ยแล้วยังมากกว่า 2 คน ทั้งนี้มีข้อยกเว้นในภาคใต้ที่ความปรารถนาบุตรรวม 3 คน ในขณะที่สตรีในภาคเหนือปรารถนาบุตรเฉลี่ยประมาณ 2 คน เมื่อพิจารณาตามฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมและระดับการศึกษาพบว่า สตรีในกลุ่มฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมหรือมีระดับ การศึกษาสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะปรารถนาบุตรต่ำกว่าสตรีในกลุ่ม เศรษฐฐานะหรือมีระดับการศึกษา ต่ำกว่า

การวิเคราะห์ในชั้นต่อไปจะถามในรายละเอียดเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับความปรารถนาบุตร โดยใช้มาตรวัด IN และมาตรวัด IS ของ Coombs ตามที่ได้กล่าวมาแล้วมาใช้ในการวิเคราะห์ นอกจากมาตรวัด IN และมาตรวัด IS งานวิจัยนี้ยังได้ถามเพิ่มเติมจากคำถามของการสำรวจ ทัศนคติเกี่ยวกับบุตรที่ดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ กล่าวคือ นอกจากจะถามเพียงจำนวน บุตรที่ปรารถนา ยังถามเพิ่มว่าในจำนวนบุตรที่ปรารถนานั้นผู้ตอบมีความต้องการลูกชายกี่คน และ ลูกสาวกี่คนด้วย ในคำถามข้อ E14 (ดูคำถามข้อ E14 ถึง E18) ซึ่งผลดังกล่าวในที่นี้จะเรียกว่า การวิเคราะห์แบบสั้น และในคำถาม E15 จะถามว่า "ที่ท่านนอกจากต้องการมีลูก...คนนั้น ถ้า

สมมติว่าเป็นไปไม่ได้ตามที่ท่านต้องการ ท่านเลือกที่จะมีลูกมากกว่าจำนวนที่ท่านต้องการนั้นอีกคนหนึ่ง คือ มีลูก...คน หรือท่านเลือกที่จะมีน้อยกว่าจำนวนที่ท่านต้องการนั้น 1 คน คือมีลูก...คน" และในข้อ E17 และ E18 ยังถามเพิ่มกรณีที่ผู้ตอบมีลูกตามที่ต้องการแล้ว แต่มีแต่ลูกสาว (ในกรณีข้อ E17) หรือมีแต่ลูกชาย (ในกรณีข้อ E18) ว่าเขายังจะพยายามที่จะมีลูกชายหรือมีลูกสาวเพิ่ม (ตามลำดับ) อย่างน้อยสักคนหนึ่งอีกหรือไม่

ข้อมูลจากตารางที่ 4 เป็นการตรวจสอบความเข้าใจคำถามทั้งโดยวิธีของ Coombs และโดยการวิเคราะห์แบบสั้น ผลที่ได้พบว่าคำถามสำหรับการวิเคราะห์แบบสั้น (คำถาม E14 ถึง E18) ผู้ตอบเข้าใจคำถามถึงร้อยละ 93 ในขณะที่การถามโดยวิธีของ Coombs นั้น (คำถาม E12 ถึง E13b) มีผู้เข้าใจคำถามร้อยละ 86 การเข้าใจคำถามโดยวิธีของ Coombs นี้น้อยกว่าแบบสอบถามของการวิเคราะห์แบบสั้น เป็นเพราะคำถามโดยวิธีของ Coombs มีความสลับซับซ้อนมากกว่า รวมทั้งมีทางเลือกทั้งจำนวนและเพศของบุตรหลายวิธีกว่า

ผลจากแบบสอบถามแบบต้นแสดงไว้ในตารางที่ 5 ถึงตารางที่ 9 ผลจากตารางที่ 5 พบว่า ประชากรตัวอย่างเฉลี่ยแล้วต้องการบุตร 2 คน โดยกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพวิชาชีพ ต้องการบุตรเพียง 1.84 คน ในขณะที่กลุ่มลูกจ้างเอกชน (คนงานก่อสร้าง) กลุ่มลูกจ้างในโรงงาน กลุ่มประชากรในชุมชนแออัด และกลุ่มประชากรในชนบท ต้องการบุตร 2.09 2.02 2.05 และ 1.95 คน ตามลำดับ ผลดังกล่าวแสดงไว้เช่นกัน เมื่อพิจารณาตามร้อยละของจำนวนบุตรที่กลุ่มต่างๆ ดังกล่าวต้องการ กล่าวคือ การกระจายตามร้อยละจะมากที่สุดในกลุ่มที่ต้องการบุตร 2 คน โดยที่ร้อยละ 74 ของประชากรตัวอย่างปรารถนาบุตร 2 คน ในขณะที่ร้อยละ 13 ร้อยละ 12 และร้อยละ 1 ปรารถนาบุตร 3 คน 1 คน และไม่ต้องการบุตรเลย ตามลำดับ เมื่อพิจารณาแยกตามอาชีพต่างๆ ก็ยังให้ผลในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ร้อยละของความต้องการมากที่สุดจะอยู่ในกลุ่มที่ต้องการบุตร 2 คน

เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มที่ปรารถนาจะมีบุตรเพียง 2 คน (ตารางที่ 6) จำแนกตามระดับการศึกษา รายได้ และสถานภาพการสมรส พบว่าในกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่างกัน แม้ว่าผู้ที่อยู่ในกลุ่มระดับการศึกษา 0-4 ปี จะมีความต้องการบุตรโดยเฉลี่ย 2.1 คน แต่ก็ต่างกับผู้มีการศึกษาสูงขึ้นไม่มากนัก กล่าวคือ กลุ่มระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษามีความต้องการบุตรโดยเฉลี่ย 2.0 คน และในระดับมหาวิทยาลัยต้องการบุตรโดยเฉลี่ย 1.9 คน ผลจากตารางเดียวกัน เมื่อพิจารณาแยกตามรายได้ต่อบปีของคู่สมรสก็พบว่า โดยส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน โดยเฉลี่ยต้องการบุตร 2.0 ถึง 2.1 คน มีเพียงกลุ่มรายได้มากกว่าสามแสนบาทต่อปีที่ต้องการบุตร 1.8 คน และเมื่อพิจารณาแยกตามสถานภาพสมรสก็พบว่า ทั้งสตรีที่สมรสและที่ยังโสดอยู่ ก็มีความต้องการบุตรโดยเฉลี่ย 2 คน เท่ากัน

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการบุตรเพิ่ม สำหรับผู้ไม่ได้บุตรตามที่ปรารถนาว่าจะมี แนวโน้มต้องการบุตรน้อยหรือมากกว่าที่ตัวเองต้องการในลำดับแรก การวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าว แสดงไว้ในตารางที่ 7 ผลจากตารางดังกล่าวแสดงว่าส่วนใหญ่ (ร้อยละ 59) กล่าวว่าถ้าไม่ได้บุตร ตามจำนวนที่ปรารถนาไว้ครั้งแรก ก็จะเลือกที่จะมีบุตรน้อยลง 1 คน มากกว่าที่จะเลือกมีบุตรมากกว่าที่ต้องการ 1 คน (ร้อยละ 41) เมื่อแยกพิจารณาตามจำนวนบุตรที่ต้องการพบว่าร้อยละของผู้ต้องการบุตรน้อยกว่าที่ปรารถนาไว้ครั้งแรกจะเพิ่มขึ้น เมื่อความปรารถนาต่อจำนวนบุตรเริ่มแรกมี มาก กล่าวคือ ผู้ที่ปรารถนาบุตร 3 คน แต่ไม่ได้ตามที่คิดไว้ครั้งแรก ก็ต้องการบุตรน้อยลงกว่า ที่คิด (ร้อยละ 79) ในขณะที่ผู้ปรารถนาบุตร 1 คน แต่ไม่ได้ตามที่คิดไว้ครั้งแรก จะต้องการบุตร น้อยลงเพียงร้อยละ 42 เมื่อพิจารณาแยกตามกลุ่มอาชีพพบว่า ในทุกกลุ่มอาชีพหากความปรารถนา ต่อจำนวนบุตรในครั้งแรกไม่สมกับที่ตั้งใจไว้ นั่น ผู้ตอบโดยส่วนใหญ่ปรารถนาจะมีบุตรจำนวนน้อยกว่า ที่ตั้งใจไว้ครั้งแรก ทั้งนี้แนวโน้มดังกล่าวจะเด่นชัดในกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพวิชาชีพ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผลจากตารางที่ 6 ที่แสดงว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีความปรารถนาบุตรโดยเฉลี่ยต่ำกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าเพียงเล็กน้อย แต่ผลจากตารางที่ 7 กลับพบว่า ผู้ที่มีการศึกษา ต่ำกว่าถ้าเขาไม่สามารถมีบุตรที่ปรารถนาไว้ในลำดับแรก มีแนวโน้มที่จะปรารถนาจำนวนบุตรน้อยกว่าที่ตั้งใจไว้ในลำดับแรกในระดับร้อยละที่สูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่า เหตุผลส่วนหนึ่งน่าจะ เป็น เพราะผู้ที่มีการศึกษาในระดับต่ำ เมื่อมีความปรารถนาบุตรในลำดับแรกสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาในระดับ สูง ดังนั้นเมื่อความปรารถนาในลำดับแรก (ซึ่งสูงกว่า) ไม่ได้ตามที่ตั้งใจไว้ก็ปรารถนาจะมีบุตร จำนวนน้อยลงมากกว่าที่จะมีมากขึ้น ส่วนผู้ที่มีการศึกษาสูงนั้นความปรารถนาในลำดับแรกต่ำกว่าผู้ที่มี การศึกษาต่ำ จึงมีแนวโน้ม (โดยเปรียบเทียบ) ที่ต้องการบุตรน้อยลงในระดับร้อยละที่ต่ำกว่าผู้ที่มี การศึกษาต่ำ ประเด็นนี้มีความสำคัญค่อนข้างมาก เพราะถึงแม้ว่าความปรารถนาบุตรของกลุ่มที่มีการ ศึกษาต่ำจะมีสูงกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาสูงตามที่กล่าวมาแล้ว แต่กลุ่มที่มีการศึกษาต่ำจะมีแนวโน้มที่จะ ต้องการบุตรน้อยกว่าที่เขาเหล่านั้นตั้งใจไว้ในลำดับแรก หากว่าความตั้งใจดังกล่าวไม่เป็นไปตามที่ คาดหวังไว้ ผลดังกล่าวอาจจะส่งผลในระยะยาวให้จำนวนบุตรที่จะมีของกลุ่มการศึกษาต่างระดับกัน มีความแตกต่างกันน้อยลง

ตารางที่ 8 และตารางที่ 9 แสดงจำนวนบุตรที่ปรารถนาแยกตามเพศ ข้อมูลจาก 2 ตารางดังกล่าวพบว่า ร้อยละ 76 ของประชากรตัวอย่างปรารถนาที่จะมีบุตรทั้งเพศชายและเพศหญิง อย่างละ 1 คน ซึ่งเป็นร้อยละที่สูงที่สุด รองลงมาคือ ปรารถนาที่จะมีบุตรชาย 1 คนและบุตรสาว 2 คน บุตรสาวอย่างเดียว กล่าวคือร้อยละ 8 และร้อยละ 6 ตามลำดับ เมื่อแยกพิจารณาตาม กลุ่มอาชีพก็ปรากฏว่า ประชากรตัวอย่างปรารถนาที่จะมีบุตรชาย 1 คนและบุตรสาว 1 คนในอัตรา ร้อยละที่สูงที่สุด ทั้งนี้อัตราร้อยละดังกล่าวจะสูงสุดในกลุ่มลูกจ้างเอกชน กลุ่มประชากรในชนบท กลุ่มประชากรในชุมชนแออัด กลุ่มลูกจ้างในโรงงาน และกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพวิชาชีพ ตามลำดับ เมื่อ พิจารณาแยกตามรายได้จากรายที่ 9 พบว่า กลุ่มรายได้ต่ำมีแนวโน้มต้องการบุตรชาย 1 คนและ

บุตรสาว 1 คน ในอัตราร้อยละสูงกว่าประชากรในกลุ่มที่มีรายได้สูงกว่า ทั้งนี้ เมื่อจำแนกตามการศึกษาก็พบในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ประชากรตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่ำมีแนวโน้มต้องการบุตรชาย 1 คนและบุตรสาว 1 คนในอัตราร้อยละที่สูงกว่าประชากรตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูง

ข้อมูลจากตารางที่ 9 ยังแสดงผลจากคำถามถึงกรณีที่ประชากรตัวอย่างปรารถนาบุตรชาย 1 คนและบุตรสาว 1 คน แต่ไม่ได้ตามที่ปรารถนาไว้และได้บุตรชายทั้งคู่ หรือบุตรสาวทั้งคู่ว่าเขาปรารถนาจะมีบุตรเพิ่มขึ้นหรือไม่ ผลจากตารางดังกล่าวพบว่า กรณีที่ได้บุตรชายทั้งคู่ ประชากรตัวอย่างมีอัตราร้อยละที่ต้องการบุตรเพิ่มสูงกว่ากรณีที่ได้บุตรสาวทั้งคู่ เล็กน้อย กล่าวคือ ร้อยละ 31 ในกรณีที่มีบุตรชายทั้งคู่ และร้อยละ 29 ในกรณีที่มีบุตรสาวทั้งคู่ อย่างไรก็ตาม ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการไม่ต้องการบุตรเพิ่มกรณีที่ไม่ได้บุตรชาย 1 คนและบุตรสาว 1 คน และได้บุตรชายล้วนหรือบุตรสาวล้วน มีอัตราร้อยละ 69 และร้อยละ 71 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาโดยใช้นิยามอัตราวัด IN และมาตรฐานวัด IS ผลจากตารางที่ 10 พบว่าร้อยละส่วนใหญ่ของประชากรตัวอย่างปรารถนาที่จะมีบุตรในระดับต่ำ กล่าวคือ ร้อยละ 64 อยู่ในระดับมาตรฐานวัด IN (1-3) รองลงมาคือ ร้อยละ 26 อยู่ในระดับมาตรฐานวัด IN (4) และร้อยละ 11 อยู่ในระดับมาตรฐานวัด IN (5-7) ทั้งนี้โดยเฉลี่ยแล้วจะอยู่ในค่าเฉลี่ยของมาตรฐานวัด IN เท่ากับ 3.2 กล่าวคือจะอยู่ในระดับมาตรฐานวัดลำดับจำนวนบุตร 2 4 0 6 นั่นคือมีความปรารถนาบุตร 2 คนในลำดับแรก และปรารถนาบุตร 4 คนมากกว่าที่จะไม่มีบุตรเลย แนวโน้มดังกล่าวคล้ายคลึงกันในกลุ่มอาชีพต่างๆ ด้วย

สำหรับมาตรฐานวัด IS จากตารางที่ 10 พบว่า มาตรฐานวัด IS ดังกล่าว ร้อยละ 39 จะอยู่ในมาตรฐานวัด IS (1-3) ซึ่งเป็นแนวโน้มที่จะล่าช้าในลักษณะปรารถนาบุตรหญิงมากกว่าบุตรชาย รองลงมาคือ ร้อยละ 38 จะอยู่ในมาตรฐานวัด IS (5-6) ที่เป็นลักษณะของการล่าช้าไปทางปรารถนาบุตรชายมากกว่าบุตรหญิง ในขณะที่ความต้องการ 2 เพศเท่ากัน อยู่ในลักษณะร้อยละ 23 อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่าแนวโน้มจะอยู่ที่มาตรฐานวัด IS (4) ซึ่งหมายถึงความต้องการ 2 เพศเท่ากัน เมื่อพิจารณาแยกตามกลุ่มอาชีพพบว่า กลุ่มประชากรในชุมชนแออัดมีแนวโน้มล่าช้าไปทางเพศชายเล็กน้อย (IS เฉลี่ยเท่ากับ 4.6) ในขณะที่กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพวิชาชีพมีมาตรฐานวัด IS เท่ากับ 4.2 สำหรับกลุ่มลูกจ้างในโรงงานและกลุ่มประชากรในชนบทมีแนวโน้มล่าช้าไปทางเพศหญิงเล็กน้อย กล่าวคือ มาตรฐานวัด IS เท่ากับ 3.9 และ 3.6 ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มคนงานก่อสร้างมีความต้องการทั้งเพศหญิงและเพศชาย เท่ากันทั้งสองเพศ

เมื่อพิจารณาแยกตามระดับการศึกษา รายได้ และสถานภาพสมรส ผลจากตารางที่ 11 พบว่า ส่วนใหญ่มีมาตรฐานวัดจำนวนบุตร (IN) ใกล้เคียงกัน คือมีมาตรฐานวัด IN อยู่ระหว่าง 3.0 ถึง 3.4 กล่าวคือปรารถนาบุตรมากกว่า 2 คน ทั้งนี้ประชากรตัวอย่างที่มีรายได้น้อยมีแนวโน้มจะมีมาตรฐานวัด IN สูงกว่าประชากรที่มีรายได้สูง ในขณะที่ประชากรที่สมรสจะมีมาตรฐานวัด IN สูงกว่าประชากรที่ยังโสด ในส่วนของมาตรฐานวัด IS ประชากรตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา

แนวโน้มต้องการเพศบุรุษทั้งสองเพศ (IS = 3.9) ในขณะที่ประชากรตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษามีแนวโน้มจะสำเียงไปทางปรารถนาที่จะมีบุตรเพศหญิงเล็กน้อย (IS = 3.5) และประชากรที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา มีแนวโน้มจะสำเียงไปทางปรารถนาที่จะมีบุตรเพศชายเล็กน้อย (IS เท่ากับ 4.3 และ 4.6 ตามลำดับ) เมื่อพิจารณาแยกตามรายได้พบว่า ค่า IS จะอยู่ระหว่าง 3.8 และ 4.3 ในขณะที่ประชากรตัวอย่างที่สมรสแล้วจะมีค่า IS เท่ากับ 3.9 ส่วนประชากรที่ยังเป็นโสดมีค่า IS เท่ากับ 4.2 กล่าวคือมีความสำเียงไปทางบุตรเพศชายเล็กน้อย

การศึกษาในครั้งนี้นอกจากจะเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณแล้ว ยังได้มีการเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพด้วย โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-dept interview) ผู้ที่ถูกสัมภาษณ์เชิงลึกมีทั้งสิ้น 12 คน โดยแบ่งเป็นเพศชายและเพศหญิงอย่างละเท่าๆ กัน ครึ่งหนึ่งเป็นคนที่โสด อีกครึ่งหนึ่งเพิ่งสมรสมาน้อยกว่า 5 ปี และมาจากกลุ่มอาชีพต่างๆ กัน

ประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก อาทิเช่น ในเรื่องของความสำคัญหรือความจำเป็นที่คู่สมรสควรจะมีบุตร ผู้ที่ถูกสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งหมดต่างเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นเรื่องสำคัญที่คู่สมรสควรจะมีบุตร โดยส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าต้องการคนดูแลในยามแก่ตัวลง การมีบุตรทำให้ครอบครัวสมบูรณ์ เป็นสายใยของครอบครัว และมีผู้สืบสกุล

ในเรื่องเพศของบุตรนั้น ผู้ตอบส่วนใหญ่ปรารถนาที่จะมีบุตรทั้ง 2 เพศ โดยให้เหตุผลว่า บุตรสาวจะช่วยทำงานบ้าน และส่วนใหญ่จะเลี้ยงดูพ่อแม่ยามแก่เฒ่า ส่วนบุตรชายมีไว้เพื่อช่วยทำงานหาเลี้ยงครอบครัว และสืบสกุล และเมื่อถามถึงจำนวนบุตรที่ปรารถนา ผู้ตอบส่วนใหญ่ต้องการมีลูกสองคน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในเชิงปริมาณ โดยผู้ตอบในกลุ่มนี้ให้เหตุผลว่า ภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันไม่เอื้ออำนวยต่อการมีบุตรเป็นจำนวนมาก และต้องการให้บุตรมีคุณภาพชีวิตที่ดี ประกอบกับโครงการวางแผนครอบครัวมีส่วนช่วยให้มีบุตรจำนวนน้อยลงตามที่ปรารถนา

หญิงสมรส อายุ 27 ปี ประกอบอาชีพในสาขาวิชาชีพ ให้ความเห็นว่า "...ตอนนี้ เป็นโครงการวางแผนครอบครัวมีลูก 2 คน กำลังดี เพราะว่าตอนนี้ เศรษฐกิจมันก็กำลังแย่งทุกที..."

ชายโสด อายุ 22 ปี ลูกจ้างโรงงาน ให้ความเห็นว่า "...หญิงหรือชาย 2 คนก็พอดีแล้ว... เกิดมาแล้วอยู่ดีกินดี... เราสามารถจะเลี้ยงดูเขาจนถึงที่สุด ให้เขาสามารถอยู่ด้วยตัวเองของเขาได้..."

เมื่อถามความคิดเห็นว่า คนรุ่นต่อไปจะมีบุตรมากขึ้นหรือน้อยลง หรือเท่ากันในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า คงจะมีใกล้เคียงกับปัจจุบันคือ 2-3 คน เพราะเศรษฐกิจบังคับและมีโครงการวางแผนครอบครัวแพร่หลาย และเมื่อสอบถามต่อไปว่า เป็นไปได้หรือไม่ ที่คนรุ่นต่อไปจะมีลูกเพียงคนเดียว หรือไม่มีลูกเลย ผู้ตอบทุกคนให้ความเห็นว่า เป็นไปไม่ได้ที่คนรุ่นต่อไปจะมีลูกเพียงคนเดียว หรือไม่มีลูกเลย

ชายโสด อายุ 21 ปี อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด ให้เหตุผลว่า "... เป็นไปไม่ได้ที่คนรุ่นต่อไปจะไม่มีลูก เพราะถ้าไม่มีลูกเลย มันก็ไม่มีสิ่งตอบแทนเขา ไม่มีสิ่งที่เราตอบแทนพ่อแม่ไป..."

ชายสมรส อายุ 23 ปี อาศัยอยู่ในชนบท กล่าวว่า "...คิดว่าคนรุ่นต่อไปต้องมีลูกเหมือนกันนะครับ เพราะว่าเขาอยากได้คนสืบสกุลเหมือนกัน อยากได้ลูกไว้คอยดูแลเหมือนกันครับ เพราะลูกเป็นปราการด่านสุดท้ายยามแก่เฒ่า..."

สรุป

การวิเคราะห์ด้วยมาตรวัดของ Coombs ทำให้สามารถพิจารณาถึงความปรารถนาต่อจำนวนบุตร และเพศของบุตรได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งความปรารถนาดังกล่าวนี้อาจเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมด้านภาวะเจริญพันธุ์ที่สำคัญยิ่งในอนาคต ทั้งนี้ เนื่องจากการศึกษาที่ผ่านมาต่างก็ยืนยันให้เห็นถึงความใกล้เคียงกันของจำนวนบุตรที่คู่สมรสปรารถนา และจำนวนบุตรที่คู่สมรสมีอยู่จริง

ผลการศึกษาจากทั้งข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และข้อมูลที่จัดเก็บขึ้นใหม่โดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่างก็ยืนยันให้เห็นว่า คนส่วนใหญ่ยังปรารถนาที่จะมีบุตรโดยเฉลี่ย 2-3 คน และต้องการมีบุตรทั้ง 2 เพศ และเมื่อนำปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิภาคที่อยู่อาศัย มาพิจารณาด้วย ก็ยังพบว่าแนวโน้มต่างกันไม่มากนักคือ ผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจและสังคมดี มีแนวโน้มที่ปรารถนาที่จะมีบุตรน้อยกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมด้อยกว่า แต่โดยส่วนใหญ่ก็ยังปรารถนาที่จะมีบุตรประมาณ 2 คน ยกเว้นแต่เมื่อพิจารณาแยกตามรายภาค มีความแตกต่างกันบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือตอนบนที่มีแนวโน้มที่มีจำนวนบุตรปรารถนาต่ำกว่าระดับทดแทน

จากผลศึกษาดังกล่าวข้างต้น น่าจะชี้ให้เห็นว่าภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคตนั้น คงจะอยู่ใกล้เคียงกับระดับทดแทน คนส่วนใหญ่คงจะยังมีบุตรไม่ต่ำกว่า 2 คน การศึกษาเพื่อการวางนโยบายทางด้านภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคตควรจะให้ความสำคัญให้มากยิ่งขึ้นกับปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นปัจจัยกำหนดภาวะเจริญพันธุ์ นอกจากนี้การวางนโยบายทางด้านนี้ในอนาคตควรจะคำนึงถึงความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เทียนฉาย กีระนันทน์ 2536. "นโยบายด้านการเพิ่มขนาดประชากร : ข้อสนับสนุนและข้อคัดค้าน." เอกสารประกอบการอภิปรายเรื่อง อนาคตนโยบายประชากร : ทิศทางที่พึงปรารถนา. โดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2536.

กัศสร ลิมานนท์ 2534. "ประชากรและแรงงานของประเทศไทย : สภาพการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต." ใน ประชากรและแรงงานของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, หน้า 1-25. เอกสารสถาบันหมายเลข 181/34. กรุงเทพฯ: สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฬโฟโต และ เกื้อ วงศ์มุลลิน. "ลักษณะทางด้านประชากรในอนาคตที่ ทำให้ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการวางแผนครอบครัว." การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2535. โดยสมาคมนักประชากร วันที่ 19-20 พฤศจิกายน 2535, กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี่.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, บรรณาธิการ. 2525. ภาวะเจริญพันธุ์และการพัฒนาในประเทศไทย. ระยอง: สหพรหมการพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ

Chayovan, Napaporn, Peerasit Kamnuansilpa and John Knodel (1988).

Thailand Demographic and Health Survey, 1987, (Bangkok, Institute of Population Studies, Chulalongkorn University; and Columbia, MD, Westinghouse Institute for Resource development).

Cleland, John (1992). "New problems of population in low fertility Asian countries", in: Impact of Fertility Decline on Population Policies and Programme Strategies, (Seoul, Korea Institute for Health and Social Affairs).

Coombs, Lolagen C. (1976). Are Cross-Cultural Preference Comparison Possible? A Measurement-Theoretical Approach. IUSSP Paper No.5.

- Coombs, Lolagen C. (1979). "Reproductive Goals and Achieved Fertility : A Fifteen-Year Perspective." *Demography* Vol.16(4): 523-534.
- Davis, Kingsley (1986). "Low fertility in evolutionary perspective", in: *Below-Replacement Fertility in Industrial Societies: Causes, Consequences, Policies*, Kingsley Davis, M.S. Vernstam and Rita Ricardo-Campbell (eds.), *Population and Development Review*, (Supplement 12): 48-65.
- Easterlin, R.A. (1975). "An Economic framework for fertility analysis", *Studies in Family Planning*, 6(3): 54-63.
- Feeney, Griffith (1991). "Fertility decline in Taiwan: a study using parity progression ratios", *Demography*, 28(3): 467-479.
- Hanenberg, R. and K. Wongboonsin (1991). "Labor force shortages in Thailand and surpluses in neighboring countries: recent trends and implications for the future", in: *Population and Labor Force of the Southeast Asian Region*, Publication No.181/34, (Bangkok, Institute of Population Studies, Chulalongkorn University).
- Frisen, Carl M. (1993). "Labor shortages and consequent migration from neighboring countries". Paper presented at the Institute of Population Studies Panel Discussion on Future of Thailand's Population Policy: Potential Directions, 22 February, Bangkok.
- Jones, Gavin (1992). "Population trends and policy issues for Thailand". Paper presented at the UNFPA/NESDB Workshop on Population Program Policies: New Directions. Chiangmai, Thailand.

- Knodel, John (1992). "Fertility decline and children's education in Thailand: some macro and micro effects", Working Paper No.41, The Population Council, Research Division.
- _____. (1993). "Population ageing and fertility: some implications for Thailand." Paper presented at the Institute of Population Studies Panel Discussion on Future of Thailand's Population Policy: Potential Directions, 22 February, Bangkok.
- _____. A. Chamrathirong and N. Debavalya (1987). *Thailand's Reproductive Revolution: Rapid Fertility Decline in a Third-World Setting*, (Madison, University of Wisconsin Press).
- _____. N. Chayovan and C. Frisen (1988). "Has Thailand's fertility decline stalled?" *Asia-Pacific Population Journal*, 3(3): 3-20.
- _____. N. Havanon and A. Pramualratana (1984). "Fertility transition in Thailand: a qualitative analysis", *Population and Development Review*, 10(2): 297-328.
- Lesthaeghe, R.J. (1983). "A century of demographic and cultural change in Western Europe: an exploration of underlying dimensions", *Population and Development Review*, 9(3): 411-435.
- Mason, K.O. (1989). "The impact of women's social position on fertility in developing countries", in: *Demography as an Interdiscipline*, J.M. Stycos (ed.), (New Brunswick, NJ, Transaction Publishers), 100-127.
- Mayer, S.E. and C. Jencks (1989). "Growing up in poor neighborhoods: how much does it matter?", *Science*, 243(2497): 1441-1444.

Mosher, W.D. and J.W. McNally (1991). "Contraceptive use at first premarital intercourse: United States, 1965-1988", *Family Planning Perspectives*, 23(3): 108-116.

National Economic and Social Development Board (1991). *Population Projections for Thailand 1980-2015*, Bangkok.

_____. (1992). *Thailand's Seventh National Economic and Social Development Plan*. Bangkok.

Preston, S.H. (1986). "The decline of fertility in non-European industrialized countries". in: *Below-Replacement Fertility in Industrial Societies: Causes, Consequences, Policies*, Kingsley Davis, M.S. Bernstam and Rita Ricardo-Campbell (eds.), *Population and Development Review*. (Supplement 12): 26-47.

United Nations Population Fund (UNFPA) (1991). *Aide Memoire: Programme Review and Strategy Development Mission of Thailand*. Bangkok.

United Nations (1991). *World Population Prospects 1990*. Population Studies No.120, (New York, Department of International Economic and Social Affairs), Sales No.E.91.XIII.4.

_____. (1992). *Patterns of Fertility in Low-Fertility Settings*, (New York, Department of Economic and Social Development, ST/ESA/SER.131), Sales No.E.92.XIII.II.

Van de Kaa, D.J. (1987). "Europe's second demographic transition", *Population Bulletin*, 42(1).

Wongboonsin, Kua, Jawalaksana Rachapaetayakom and Vipan Prachuabmoh Ruffolo (1993). "Thailand's fertility future: prospects for below replacement levels". Paper presented at the Institute of Population Studies Panel Discussion on Future of Thailand's Population Policy: Potential Directions, 22 February, Bangkok.

Wongboonsin, Kua and Vipan Prachuabmoh Ruffolo (1993). "The future of Thailand's population policy : potential directions". *Asia-Pacific Population Journal*, 8(3): 3-18.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Table 1 Preferred number of children (percent distribution and mean) and percent with fewer children than preferred, by age of wife and type of respondent - married women age 15-49 (or their husband)

	Preferred number of children					Total percent	Mean	% with fewer children than preferred number*
	(% distribution)							
	0	1	2	3	4+			
Total sample	1	6	50	24	20	100	2.65	42
Age of wife**								
15-19	1	8	70	15	5	100	2.16	92
20-24	1	8	67	17	7	100	2.23	74
25-29	1	6	61	22	10	100	2.37	54
30-34	0	6	51	28	15	100	2.57	33
35-39	1	4	41	28	25	100	2.84	22
40-44	1	5	28	28	38	100	3.19	16
45-49	1	2	27	24	46	100	3.45	15
Type of respondent								
Wife	1	6	51	24	19	100	2.62	43
Husband	1	5	48	25	22	100	2.71	38

Notes: * Actual number includes adopted children

** Age of the married woman respondent or the wife of a married male respondent

Table 2 Preferred number of children (percent distribution and mean), by type of area of residence and region - married women under age 30 (or their husband)

	Preferred number of children (% distribution)			Total percent	Mean Number
	0-1	2	3+		
Type of area of residence					
Urban	13	69	18	100	2.08
Peri-urban	9	68	23	100	2.19
Rural	7	63	30	100	2.33
Region					
North	13	75	12	100	1.99
Upper North	13	80	6	100	1.91
Lower North	12	68	20	100	2.10
Northeast	4	62	33	100	2.40
South	4	41	54	100	2.79
Deep South	3	23	74	100	3.18
Remainder	5	49	46	100	2.62
Central	9	69	22	100	2.20
Bangkok	14	69	17	100	2.07

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Table 3 Preferred number of children (percent distribution and mean), by educational attainment of couple and household economic status - married women under age 30 (or their husband)

	Preferred number of children (% distribution)			Total percent	Mean
	0-1	2	3+		
Education of couple					
One or both less than 4 years*	9	49	42	100	2.08
Both primary	7	64	29	100	2.31
One secondary or more	7	70	22	100	2.18
Both secondary or more	12	73	15	100	2.05
Economic Status					
lowest	8	52	39	100	2.46
low	6	62	32	100	2.35
middle low	7	65	28	100	2.29
middle high	8	68	23	100	2.27
high	9	68	23	100	2.18
highest	11	72	17	100	2.10

Notes: * In cases where one spouse has less than 4 years of schooling and the other has secondary or above, the couple is classified as 'one secondary or more'.

Table 4 Percentage Who Understood Fertility Preference Questions Well or Very Well, by Type of Questions Asked and by Type of Respondent and Education

	Total Sample	Coombs scale	Short form
Total Sample	89	86	93
Type of respondent			
Professional	100	100	100
Factory worker	91	95	86
Construction laborer	93	86	100
Slum dweller	82	77	90
Rural villager	87	82	92
Education			
Primary	84	79	93
Lower secondary	90	90	91
Upper sec./Lower voc.	92	93	91
Upper voc./University	98	95	100

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Table 5 Stated Preferred Number of children to direct question by type of respondent

	Total	Professional	Factory workers	Construction workers	Slum dwellers	Rural villagers
0	1	3	2	0	0	0
1	12	25	2	12	12	12
2	74	56	79	74	71	82
3	13	16	16	14	18	6
Total percent	100	100	100	100	100	100
Mean	2.00	1.84	2.09	2.02	2.05	1.95
Number	247	32	43	43	51	78

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Table 6 Mean Preferred Number of Children and Percentage who state a preference for two children, by education, income and education

	Mean	% Preferring two children	N
Education			
0-4 years	2.1	71	17
5-7 years	2.1	74	85
Lower secondary	1.9	81	42
Upper secondary	2.0	74	35
Lower Vocational	1.9	78	27
Upper Vocational	1.9	78	23
University	1.9	56	18
Income (in 1,000 Bath)			
Less than 50	2.0	79	42
50-99	2.1	78	67
100-149	2.0	71	42
150-199	2.0	77	31
200-299	2.0	73	30
300+	1.8	54	24
Marital Status			
Single	2.0	72	119
Married	2.0	77	128

สถาบันวิจัยประชากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Table 7 Percentages who would prefer one child more or one child less if they could not have their first stated preferred number of children

	Percent who would prefer			N
	1 less	1 more	Total	
Total sample	59	41	100	115
Preferred number of children				
1	42	58	100	12
2	58	42	100	89
3	79	21	100	14
Type of respondent				
Professional	71	29	100	14
Factory Worker	57	43	100	21
Construction worker	62	38	100	21
Slum dweller	65	35	100	21
Rural villager	51	49	100	39
Income (in 100 Baht)				
Under 100	53	47	100	51
100-199	59	41	100	32
200+	70	30	100	27
Education				
Primary	63	38	100	40
Lower Secondary	68	32	100	22
Upper sec./lower voc.	53	47	100	32
Upper voc./University	52	48	100	21

Notes: Asked only of respondents selected for short form of fertility preference questions

Table 8 Percentage distribution of preferred number of boys and girls by type of respondent

	Total sample	Professional workers	Factory workers	Construction workers	Slum dwellers	Rural villagers
1 Boy	4	7	0	10	0	7
2 Boys	1	0	0	5	0	0
2 Boys, 1 Girl	4	14	5	0	10	0
1 Boy, 1 Girl	76	50	86	67	80	82
1 Boy, 2 Girls	8	7	10	14	10	3
2 Girls	1	0	0	0	0	3
1 Girl	6	21	0	5	0	8
Total percent	100	100	100	100	100	100
N	115	14	21	21	20	39

Notes: Asked only of respondents selected for short form of fertility preference questions

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Table 9 Percentage whose first preference is to have exactly one boy and one girl and, among those who prefer one boy and one girl, percentage who would continue to have a third child if first two children were either two boys or two girls

	% Preferring 1 boy and 1 girl		Of those who prefer 1 boy and 1 girl, % who would have 3rd birth if 1st two children were	
	%	N	Both Boys	Both girls
Total sample	76	(115)	31	29
Type of respondent				
Professional	50	(4)	14	29
Factory worker	86	(21)	33	33
Construction worker	67	(21)	36	21
Slum dweller	80	(20)	31	38
Rural villager	82	(29)	31	25
Income (in 1,000 Baht)				
Under 100	80	(51)	27	15
100-199	78	(32)	36	44
200+	59	(27)	31	38
Education				
Primary	75	(40)	43	33
Lower secondary	86	(22)	16	21
Upper sec./lower voc.	78	(32)	20	36
Upper voc./University	62	(21)	46	15

Notes: Asked only of respondents selected for short form of fertility preference questions

Table 10 Percentage distribution of Coombs IN and IS scales according to type of respondent

	Total	Professional workers	Factory workers	Construction workers	Slum dwellers	Rural villagers
IN Sclae						
Small (1-3)	64	67	55	64	65	67
Medium (4)	26	17	41	27	23	23
Large (5-7)	11	17	5	9	13	10
Total percent	100	100	100	100	100	100
Mean	3.2	3.2	3.4	3.1	3.2	3.2
IS Scale						
Girl bias (1-3)	39	39	41	36	26	51
Balance (4)	23	11	32	18	19	28
Boy bias (5-7)	38	50	27	45	55	21
Total percent	100	100	100	100	100	100
Mean	4.0	4.2	3.9	4.0	4.6	3.6
N of cases	132	18	22	22	31	39

Notes: Asked only of respondents selected for Coombs scale questions

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Table 11 Mean Values of Coombs IN and IS scales by education, income and marital status

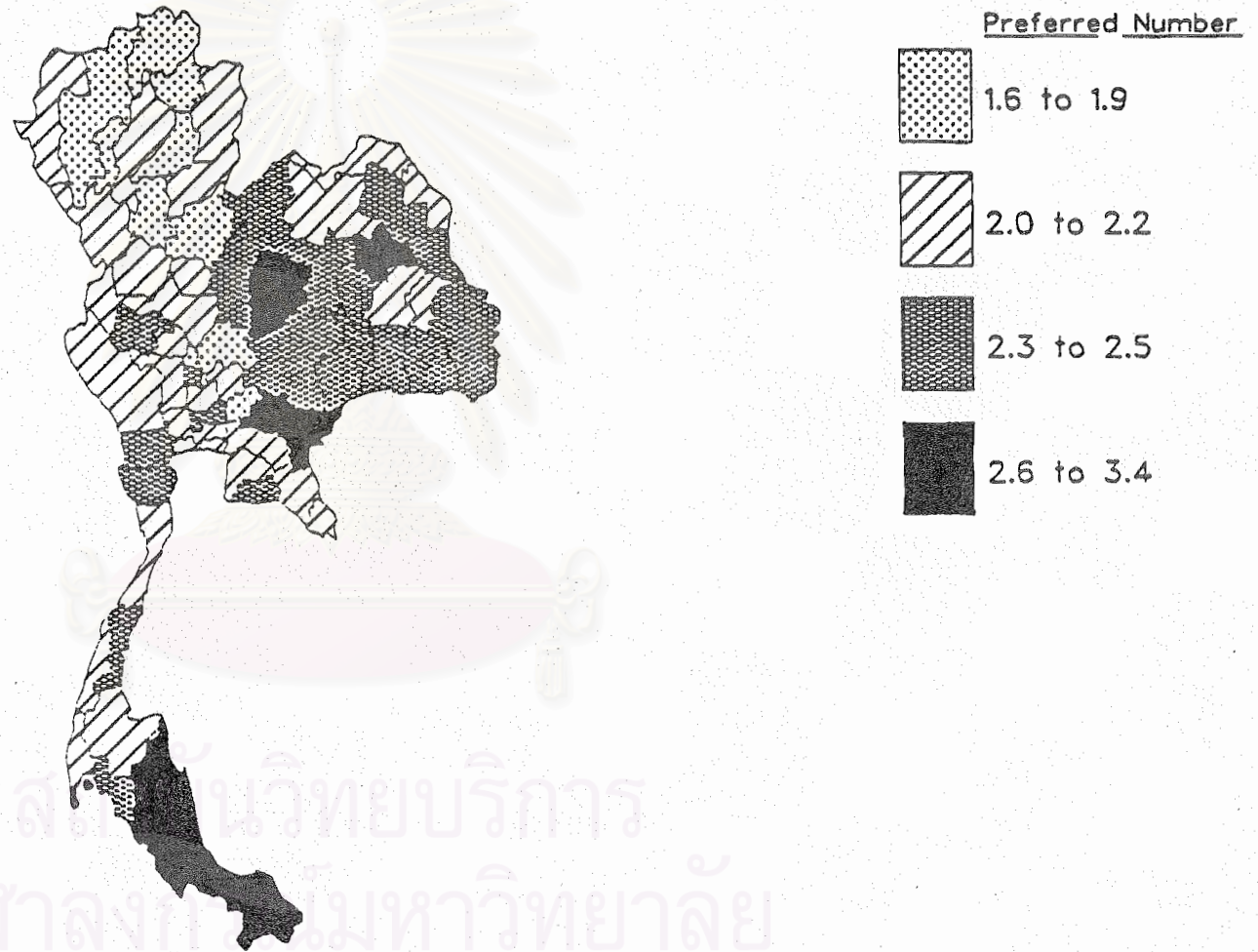
	IN-Scale	IS-Scale	N
Education			
Primary	3.3	3.9	62
Lower secondary	3.0	3.5	20
Upper sec./Lower voc.	3.0	4.3	30
Upper voc./University	3.4	4.6	20
Income (in 1,000 Baht)			
LT 100	3.3	3.8	58
100-199	3.2	4.3	41
200+	3.0	4.0	27
Marital Status			
Single	3.1	4.2	62
Married	3.3	3.9	70

Notes: Asked only of respondents selected for Coombs scale questions

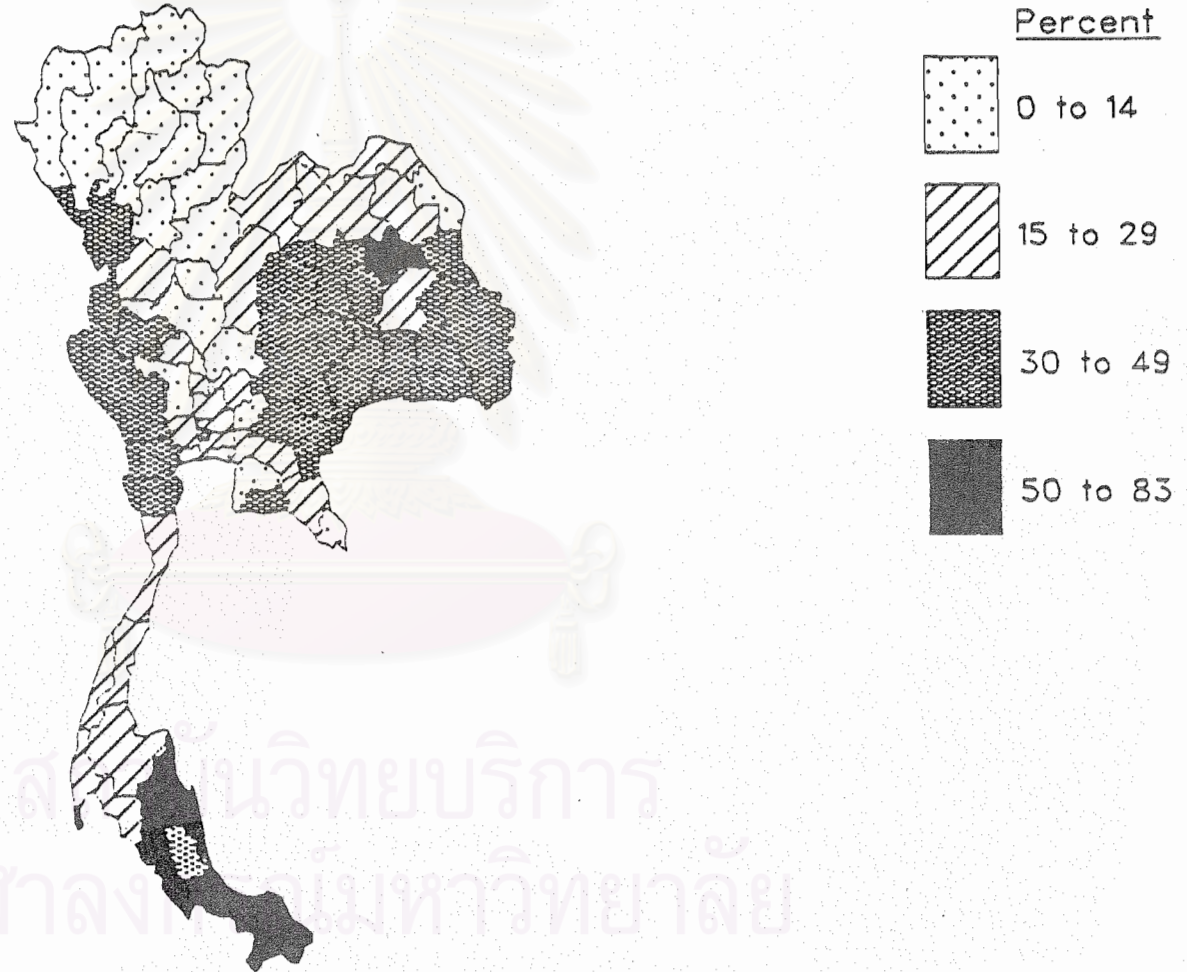

สถาบันส่งเสริม
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 บริการ

PREFERRED NUMBER OF CHILDREN – WIVES UNDER 30 (OR THEIR HUSBANDS)
Social Attitudes Towards Children Survey 1988

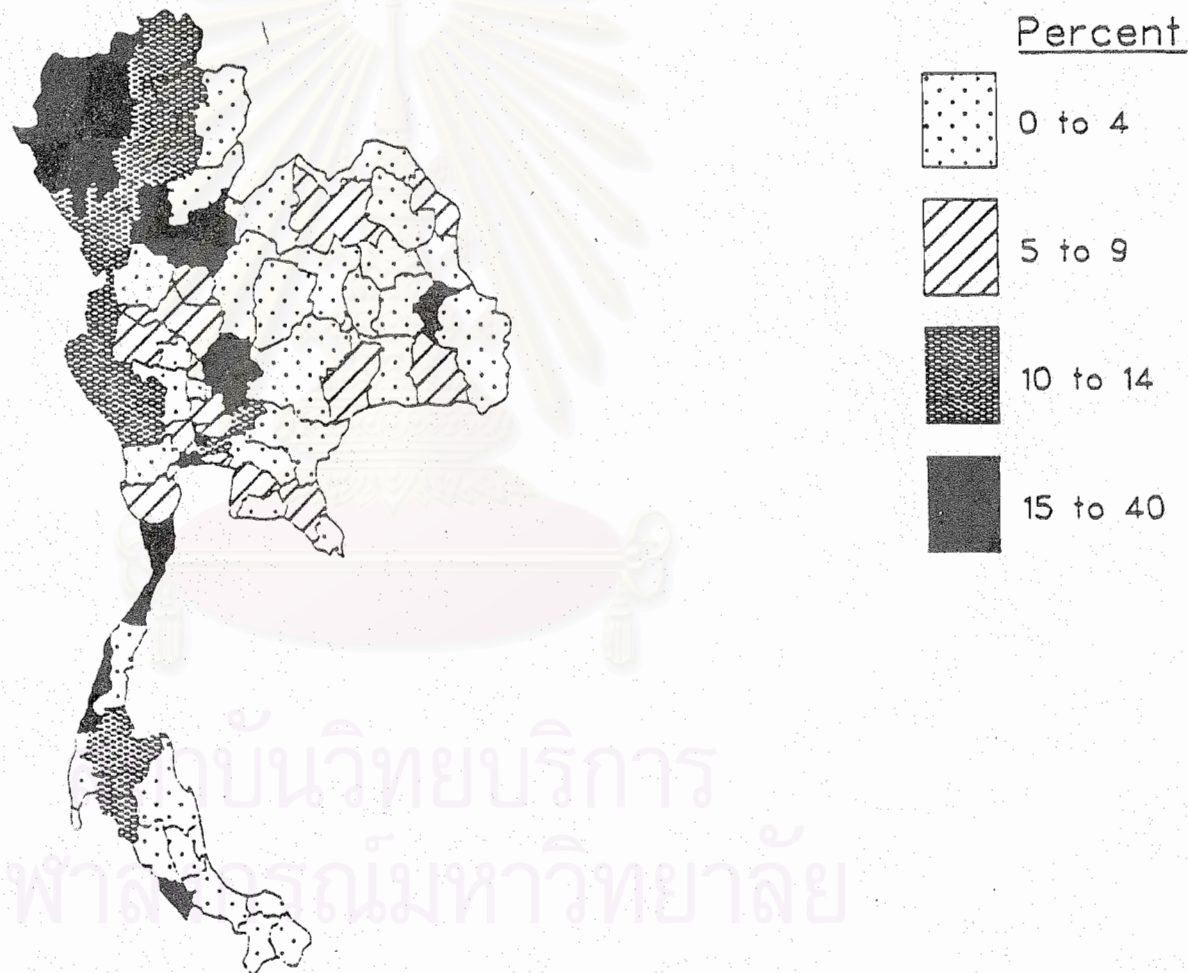

% PREFERRING 3 OR MORE CHILDREN – WIVES UNDER 30 (OR THEIR HUSBANDS)
Social Attitudes Towards Children Survey 1988

รูปที่ 4

% PREFERRING 0-1 CHILD - WIVES UNDER 30 (OR THEIR HUSBANDS)
Social Attitudes Towards Children Survey 1988

แบบสอบถามที่ [| | |]
 หน่วยตัวอย่าง [| |]
 บ้านลำดับที่ [| |]

สถาบันประชากรศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 โครงการภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคต:
 โอกาสของการเกิดภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าระดับทดแทน
 ตุลาคม 2536

ชื่อ สตรีผู้ให้สัมภาษณ์ (นาง, นางสาว) นามสกุล

ที่ทำงาน

ที่อยู่บ้าน เลขที่ หมู่ที่ ชื่อหมู่บ้าน

ถนน ตำบล อำเภอ จังหวัด

สตรีเป็นตัวอย่าง : เป็น 1 ไม่เป็น (ทดแทน) 2

การสัมภาษณ์สตรีเข้าข่าย				
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	การเข้าพบครั้งสุดท้าย
วันที่/เดือน	เดือน []
ชื่อนักสำรวจ	[]
ผลการเข้าพบ	[]
จำนวนครั้งของการเข้าพบ ครั้ง				

	บรรณาธิการในสนาม	บรรณาธิการในสำนักงาน	ผู้เจาะบัตร	ผู้เจาะบัตร
ชื่อ	[]
วันที่

HH. ข้อมูลเกี่ยวกับครัวเรือน

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
HH1	เริ่มสัมภาษณ์เวลา นาฬิกา	นาทึ
HH1	านบ้าน (ที่ท่านอยู่/บ้านนี้) มีคนอาศัยกินอยู่หลับนอนเป็นประจำ ทั้งหมดกี่คน	จำนวน	คน []
HH3	ใคร เป็นหัวหน้าครัวเรือน (หัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์อย่างไร กับท่าน)	ระบุ	[]
HH4	มีใครบ้างที่อาศัยอยู่ในบ้าน: โครงสร้าง ของครัวเรือนนี้ประกอบด้วยใครบ้าง	ผู้ตอบ	[]
		สามี	[]
		ลูก	[]
		ลูกบุญธรรม/ลูกดัด	[]
		พ่อของผู้ตอบ	[]
		แม่ของผู้ตอบ	[]
		พ่อของสามี	[]
		แม่ของสามี	[]
		พี่ชาย/น้องชายของผู้ตอบ	[]
		พี่สาว/น้องสาวของผู้ตอบ	[]
		ญาติอื่นของผู้ตอบ	[]
		ญาติอื่นของสามี	[]
		เพื่อน	[]
		คนอื่นที่ไม่ใช่ญาติ (ระบุ).....	

A. ข้อมูลภูมิหลังของสตรี

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
A1	ต่อไปนี้จะใครขอตามคำถามบางคำถามเกี่ยวกับตัวท่าน: ท่านอาศัยอยู่ที่ (ระบุชื่อหมู่บ้าน/กรุงเทพ-ธนบุรี) เป็นเวลาติดต่อกันมานานเท่าใดแล้ว	ตั้งแต่เกิด 88 น้อยกว่า 1 ปี 00 จำนวนปี []	----> A4
A2	ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งอายุ 12 ปี ส่วนใหญ่ว่านอาศัยอยู่ในเขตชนบท ในเมือง (เทศบาล) อื่น หรือ กรุงเทพ-ธนบุรี	ชนบท 1 เมืองอื่น 2 กรุงเทพ-ธนบุรี 3 ต่างประเทศ 4	
A3	ก่อนที่จะย้ายมาอยู่ที่นี้ท่านอาศัยอยู่ ในเขตชนบท ในเมือง หรือ กรุงเทพ-ธนบุรี	ชนบท 1 เมืองอื่น 2 กรุงเทพ-ธนบุรี 3 ต่างประเทศ 4	
A4	ท่านเกิดเมื่อเดือนอะไร และปีอะไร	เดือนเกิด [] ไม่ทราบเดือน 99 ปีเกิด [] ไม่ทราบปี 44	
A5	ท่านอายุเท่าไร นักสำรวจจะ ตรวจสอบคำตอบกับ ข้อ A4 แล้วบันทึกลงในบรรทัดอายุที่แก้ไข	อายุที่รายงาน ปี [] อายุที่แก้ไข ปี []	

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
A6	ท่านเรียนหนังสือจบสูงสุดระดับใด	ไม่ได้เรียน 00 ประถม (1,2,3) 01 ประถม 4 02 ประถมปลาย (5,6,7)..... 03 มัธยมต้น (มศ.1,2,3 ม.1,2,3) 04 มัธยมปลาย (มศ.4,5 ม.4,5,6) 05 ป.ว.ช หรือ เทียบเท่า (1,2,3) 06 ป.ว.ส, ป.ว.ท หรือ เทียบเท่า 07 ปริญญาตรี 1 2 3 4 5 08 สูงกว่าปริญญาตรี 09	
A7	ท่านนับถือศาสนาอะไร	พุทธ 1 อิสลาม 2 คริสต์ 3 อื่นๆ [1	
A8	ท่านมีเชื้อสายอะไร	ไทย 01 จีน 02 มาเลย์ 03 แขก (อินเดียน, ปากีสถาน)... 04 เขมร 05	

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
		ฌาน 06 ลาว 07 พม่า 08 ฝรั่งเศส (คอเคเซียน) 09 อื่น ๆ []	
A9	ท่านมีสถานภาพสมรสอะไร	สมรสคู่อยู่ด้วยกัน 1 สมรสคู่อยู่ที่อื่น 2 โสด 3	----> ส่วน B
A10	ท่านเริ่มอยู่กับสามีของท่าน เมื่อเดือนอะไร และปีอะไร	เดือน [] ปี พ.ศ. []	
A11	ตอนที่แต่งงานนั้นท่านอายุเท่าไร	อายุรายงาน []	

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

B. การทำงานของสตรี

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
B1	ในรอบอาทิตย์ที่ผ่านมา ท่านทำอะไร เพื่อเลี้ยงตนเอง หรือครอบครัว หรือไม่	ทำ 1 ไม่ทำ 2	----> B7
B2	งานที่ท่านทำนั้นคืองานอะไร หรือ ท่านมีหน้าที่รับผิดชอบอะไรในงานนั้น	อาชีพ (ระบุโดยละเอียด)	
B3	งานที่ท่านทำนั้น ท่านทำให้ครอบครัว หรือ เป็นของตนเองหรือทำกับสามี หรือ เป็นลูกจ้าง หรือ เป็นเจ้าของกิจการที่มีลูกจ้าง	ทำให้ครอบครัว 1 ทำของตนเอง 2 ทำกับสามี 3 ลูกจ้าง 4 นายจ้าง 5 ข้าราชการ/พนักงาน รัฐวิสาหกิจ 6	
B4	ท่านทำงานดังกล่าวประมาณ กี่ชั่วโมงต่อวัน ชั่วโมงวัน []	
B5	ท่านทำงานดังกล่าวมาได้นานเท่าใดแล้ว เดือน/ปี []	
B6	ท่านทำงานได้รับค่าตอบแทน ส่วนใหญ่เป็น เงินหรือ เป็นสิ่งของหรือไม่ได้อะไรเลย	เงิน 1 สิ่งของ 2 เงินและสิ่งของ 3 ไม่ได้รับ 4	

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
B7	นักสำรวจ: ตรวจสอบ ในข้อ B1, B5 แล้ววงกลม คำตอบที่เหมาะสม	ผู้ตอบไม่ได้ทำงานหรือผู้ตอบ ทำงานนี้มานานน้อยกว่า 1 ปี ... 1 ผู้ตอบทำงานนี้มาได้ 1 ปี หรือ มากกว่า 2	----> B13
B8	ในรอบ 12 เดือนที่แล้ว ท่าน ได้ทำงานอะไรหรือไม่ เพื่อเลี้ยง ตนเองหรือครอบครัว	ทำ 1 ไม่ทำ 2	----> B14
B9	งานหลักที่ท่านทำนั้นคืองานอะไร หรือท่านมีหน้าที่รับผิดชอบอะไร ในงานนั้น	อาชีพ (ระบุโดยละเอียด)	
B10	งานที่ท่านทำนั้นท่านทำให้ครอบครัว หรือ เป็นของตนเอง หรือทำกับสามี หรือ เป็นลูกจ้าง หรือ เป็นเจ้าของ กิจการที่มีลูกจ้าง	ทำให้ครอบครัว 1 ทำของตนเอง 2 ทำกับสามี 3 ลูกจ้าง 4 นายจ้าง 5 ข้าราชการ/พนักงาน รัฐวิสาหกิจ 6	
B11	ท่านทำงานดังกล่าวประมาณ กี่ชั่วโมงต่อวัน ชั่วโมง:วัน []	
B12	ท่านทำงานได้รับคำตอบแทน ส่วนใหญ่เป็นเงิน หรือ เป็นสิ่งของ หรือไม่ได้อะไรเลย	เงิน 1 สิ่งของ 2 เงินและสิ่งของ 3 ไม่ได้รับ 4	

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
B13	ในรอบปีที่แล้ว ตัวท่านเองมีรายได้ รวมทั้งหมดเท่าไร	จำนวน บาท []	
B14	ในรอบปีที่ผ่านมา รายได้รวมกัน ของคนทุกคนในบ้าน มีทั้งหมด ประมาณเท่าไร นักสำรวจจะ (พยายามซัก และตาม รายได้จากทุกแหล่งของสมาชิก ทุกคนในครัวเรือน)	ต่ำกว่า 50,000 01 50,000-99,000 02 100,000-149,000 03 150,000-199,000 04 200,000-299,000 05 300,000-399,000 06 400,000-499,000 07 500,000+ 08 ปฏิเสธ, ไม่ทราบ 97	

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

C. ประวัติการมีบุตร

นักสำรวจ: ถามส่วน C เฉพาะผู้ที่สมรส

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
C1	ต่อไปนี้คือข้อมถามเกี่ยวกับเรื่อง การมีลูกทั้งหมดในชั่วชีวิตของท่าน: ท่าน เคยมีลูกหรือไม่	เคย 1 ไม่เคย 2	----> ส่วน D
C2	ท่านมีลูกที่ยังมีชีวิตอยู่ทั้งหมดกี่คน	จำนวน คน []	
C3	ต่อไปนี้ขอจดยรายชื่อลูกทุกคนของท่านที่มี มีชีวิตอยู่ โดย เริ่มต้นจากลูกคนแรกที่ท่านมี นักสำรวจ: บันทึกชื่อและข้อมูลของลูกทุกคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ลงในแบบบันทึกประวัติการมีบุตร C3a ถึง C3e บันทึกลูกแฝดคนละบรรทัดแล้วโยงด้วยปีกกา		

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบบันทึกประวัติการมีบุตร

C3a ลูกของท่าน (คนแรกและคนต่อมา ชื่ออะไร	C3b (ชื่อลูก) เป็นชายหรือหญิง	C3c (ชื่อลูก) เกิดเมื่อเดือนอะไร และปีอะไร	C3d เฉพาะลูกที่ยังมีชีวิตอยู่: (ชื่อลูก) คนนี้อายุเท่าใดแล้ว รายงาน แก่ไข	C3e (ชื่อลูก) อาศัยอยู่กับท่าน หรือไม่
01	ลูกชาย.....1 ลูกสาว.....2	เดือน.....[] ปี[]	[]	อาศัย..... 1 ไม่อาศัย..... 2
02	ลูกชาย.....1 ลูกสาว.....2	เดือน.....[] ปี[]	[]	อาศัย..... 1 ไม่อาศัย..... 2
03	ลูกชาย.....1 ลูกสาว.....2	เดือน.....[] ปี[]	[]	อาศัย..... 1 ไม่อาศัย..... 2
04	ลูกชาย.....1 ลูกสาว.....2	เดือน.....[] ปี[]	[]	อาศัย..... 1 ไม่อาศัย..... 2

C4 ท่านเคยมีลูกไม่ว่าจะเป็นลูกชายหรือลูกสาวที่เกิดมา
มีชีวิตแต่ตายในเวลาต่อมาบ้างหรือไม่

ไม่มี 0
มี ระบุจำนวน คน []

D. การคุมกำเนิด

นักสำรวจ: ถามส่วน D เฉพาะผู้ที่สมรส

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
D1	ท่านหรือสามีของท่าน เคยใช้วิธีการคุมกำเนิด เพื่อเลื่อนระยะเวลาการตั้งท้อง ป้องกันการตั้งท้องหรือหยุดการตั้งท้อง หรือไม่	เคยใช้อย่างน้อย 1 วิธี 1 ไม่เคยใช้เลย 2	----> D6
D2	ท่านหรือสามีของท่านใช้วิธีการคุมกำเนิด เป็นครั้งแรกก่อนแต่งงาน หรือหลังจากมีลูกคนที่เท่าไร	ก่อนมีบุตรคนแรก 00 หลังบุตรคนที่ (ระบุ) [] ก่อนแต่งงาน 88	
D3	ใคร เป็นคนตัดสินใจในการใช้วิธีคุมกำเนิด ครั้งแรกนั้น	ตนเอง 1 สามี 2 สามีและตนเอง 3 ญาติผู้ใหญ่ 4 อื่นๆ (ระบุ) []	
D4	ท่านกำลังตั้งท้องหรือไม่	ใช่ 1 ไม่ใช่ 2 ไม่แน่ใจ 3	----> ส่วน E
D5	ปัจจุบันท่านหรือสามีของท่านกำลังใช้วิธีการคุมกำเนิดหรือไม่	ใช่ 1 ไม่ใช่ 2	----> D6

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
D5a	ท่านหรือสามีใช้วิธีอะไร (นักสำรวจ: วงคำตอบวิธีที่คำสั่งใช้ ส่วนใหญ่)	ยามีด 01 ไล่ห่าง 02 ยาฉีด 03 ผึ้ง เข็ม 04 หมวกยางครอบปากมดลูก 05 ถุงยาง 06 ทำหมันหญิง 07 ทำหมันชาย 08 นัยวัน 09 หลั่งน้ำ เชื้อนอกช่องคลอด 10 ทำแท้ง 11 วิธีอื่นๆ [1]] > ส่วน E
D6	ทำไมท่านและสามีจึง <u>ไม่ได้</u> ใช้การ คุมกำเนิด เพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ ในขณะที่	ต้องการตั้งท้อง 01 ไม่เห็นด้วยกับการคุมกำเนิด .. 02 สามีไม่เห็นด้วย 03 ไม่สามารถเข้าถึงหรือไม่รู้จัก สถานบริการ 04 ไม่รู้จักอุปกรณ์วิธีคุม 05 ไม่สามารถตั้งท้องได้ 06 อื่นๆ [1]	

E. ความปรารถนาเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
E1	นักสำรวจจะ... ตรวจสอบคำตอบในข้อ A9 แล้ววางคำตอบที่เหมาะสม	ผู้ตอบยัง เป็นโสด 1 ผู้ตอบสมรสแล้ว 2	----> E6
E2	นักสำรวจ: ข้อ E2-E6 ถาม เฉพาะผู้ที่ยังไม่ได้แต่งงาน ท่านมีแผนการที่จะแต่งงานในอนาคตหรือไม่	มี 1 ไม่มี 2	
E3	ท่านคิดว่าเป็น เรื่องสำคัญหรือจำเป็นหรือไม่ ที่ผู้หญิงควรจะต้องแต่งงาน	สำคัญ 1 ไม่สำคัญ 2	----> E3b
E3a	ทำไมท่านจึงคิดว่าการแต่งงานหรือมีคู่ชีวิต เป็น เรื่องสำคัญสำหรับผู้หญิง	ระบุ []	----> E4
E3b	ทำไมท่านจึงคิดว่าการแต่งงานหรือมีคู่ชีวิตไม่ใช่ เรื่องสำคัญสำหรับผู้หญิง	ระบุ []	
E4	ท่านคิดว่าเป็น เรื่องสำคัญหรือจำเป็นหรือไม่ที่ผู้ชายควรจะต้องแต่งงาน	สำคัญ 1 ไม่สำคัญ 2	----> E4b
E4a	ทำไมท่านจึงคิดว่าการแต่งงานหรือมีคู่ชีวิต เป็น เรื่องสำคัญสำหรับผู้ชาย	ระบุ []	----> E5
E4b	ทำไมท่านจึงคิดว่าการแต่งงานหรือมีคู่ชีวิตไม่ใช่ เรื่องสำคัญสำหรับผู้ชาย	ระบุ []	

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
E5	ท่าน เคยกังวลหรือไม่ว่าถ้าหากไม่ แต่งงานแล้วจะไม่มีลูกหลานคุณ ในยามแก่เฒ่า	กังวล 1 ไม่กังวล 2	
E6	ท่าน เคยคิดถึงจำนวนลูกที่ต้องการ หรือไม่	เคย 1 ไม่เคย 2	
E7	ท่านคิดว่าอยากจะมีลูกหลายคน ปานกลางหรือน้อยคน	มาก 1 ปานกลาง 2 น้อย 3	
E8	สมมติว่า ถ้าท่านมีลูกจำนวนเท่าที่ ท่านต้องการได้ ท่านต้องการมีลูก ทั้งหมดกี่คน	จำนวนลูก คน ไม่ทราบ, ไม่แน่ใจ แล้วแต่โชคชะตา 88	----> E9
E8A	มีหลายคนที่ไม่แน่ใจ หรือไม่ทราบ หรือคิดว่าเลือกไม่ได้ว่าจะมีลูกกี่คน แต่ถ้าท่านสามารถเลือกได้ตามที่ ต้องการ ท่านอยากมีลูกสักกี่คน	จำนวนลูกที่ต้องการ คน ไม่ทราบ 88	
E9	นักสำรวจ: ตรวจสอบคำตอบจากข้อ A9 แล้ววงรอบคำตอบที่เหมาะสม	ผู้ตอบยังเป็นโสด 1 ผู้ตอบสมรสแล้ว 2	----> E11
E10	นักสำรวจ: ข้อ E9 และ E10 ถามเฉพาะผู้ที่สมรสแล้ว ท่าน เคยปรึกษา กับสามีของท่าน หรือไม่ว่าอยากมีลูกกี่คน	เคยปรึกษา 1 ไม่เคยปรึกษา 2	

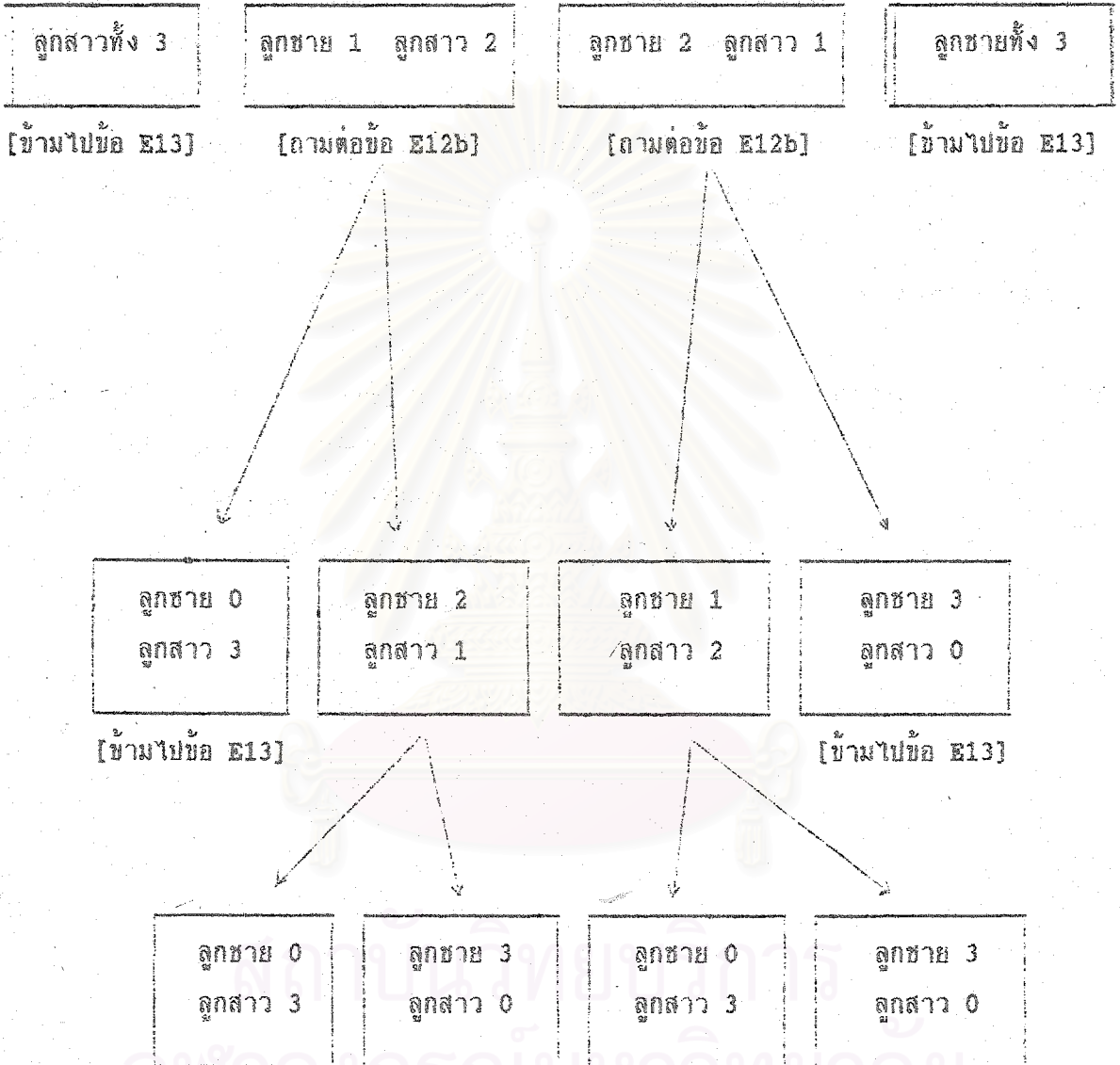
ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
E10a	ท่านคิดว่าสามีของท่านอยาก มีลูกกี่คน	จำนวน คน ไม่แน่ใจ 88	
E11	นักสำรวจ: ย้อนกลับไปดูแบบบันทึก การเข้าสัมภาษณ์ ดูลำดับที่ของการเข้า สัมภาษณ์ แล้ววงคำตอบที่เหมาะสม	ลำดับที่การเข้าเยี่ยม เป็น เลขคี่.. 1 ลำดับที่การเข้าเยี่ยม เป็น เลขคู่.. 2	----> E12 (คำถามชุดยาว E12-E13b) ----> E14 (คำถามชุดสั้น E14-E18)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำถามและคำสั่งชี้แนะ

E12	<p>ถ้าสมมติว่าท่านมีลูกทั้งหมด 3 คน ท่านต้องการจะให้ เป็นลูกชายกี่คน ลูกสาวกี่คน</p> <p>- ท่านต้องการให้เป็นลูกสาวหมดทั้ง 3 คน, ลูกชาย 1 คน ลูกสาว 2 คน, ลูกชาย 2 คน ลูกสาว 1 คน หรือ ลูกชายทั้ง 3 คน [นักสำรวจ: วงกลมรอบคำตอบในแถบบนสุดของแผนภาพ แล้วดูตามลูกศรเลื่อนลงไปยังแถวที่ 2 ในกรณีที่ผู้ตอบตอบว่าไม่แตกต่างกัน ผู้หญิงก็ได้ผู้ชายก็ได้ ไม่แน่ใจ/ไม่ทราบ ให้ถามต่อในข้อ E12a]</p>
E12a	<p>(ถามเฉพาะผู้ที่ตอบว่าไม่แตกต่างกัน/ไม่แน่ใจ/ไม่ทราบ ในข้อ E12)</p> <p>- ถ้าท่านต้องเลือก ท่านต้องการอย่างไรมากที่สุด ท่านจะเลือกมีลูกชายกี่คน ลูกสาวกี่คน ถ้าท่านมีลูก 3 คน [นักสำรวจ: วงกลมรอบคำตอบแถบบนสุดของแผนภาพ แล้วให้ถามต่อข้อ E12b และ E12c ถ้าผู้ตอบยังคงยืนยันว่าเลือกไม่ได้ให้ข้ามไปข้อ E13]</p>
E12b	<p>ถ้าท่านไม่สามารถมีจำนวนลูกชายลูกสาวได้ตามที่ต้องการ [นักสำรวจ: ดูคำตอบในข้อ E12 และทวนคำตอบที่เลือกในข้อ E12 หรือ E12a ให้ผู้ตอบอีกครั้งหนึ่งแล้วถามต่อ]</p> <p>- ท่านต้องการให้มีสัดส่วนของลูกชาย คน ลูกสาว คน</p> <p>[นักสำรวจ: ดูสัดส่วนจากลูกศรด้านซ้ายที่โยงจากคำตอบแถบบนสุดมายังแถวกลาง]</p> <p>ลูกชาย คน ลูกสาว คน [นักสำรวจ: ดูสัดส่วนจากลูกศรด้านขวาที่โยงจากคำตอบแถบบนสุดมายังแถวกลางและให้วงคำตอบในแถวกลาง]</p>
E12c	<p>ถ้าท่านไม่สามารถมีจำนวนลูกชายลูกสาวตามที่ต้องการ</p> <p>[นักสำรวจ: ทวนคำตอบที่เลือกในข้อ E12b ให้ผู้ตอบอีกครั้งหนึ่ง แล้วถามต่อ]</p> <p>- ท่านต้องการให้มีสัดส่วนของลูกชาย คน ลูกสาว คน</p> <p>[นักสำรวจ: ดูสัดส่วนจากลูกศรด้านซ้ายที่โยงคำตอบจากแถวกลางลงมายังแถวล่างสุด หรือลูกชาย คน ลูกสาว คน</p> <p>[นักสำรวจ: ดูสัดส่วนจากลูกศรด้านขวาที่โยงคำตอบจากแถวกลางมายังแถวล่างสุด และให้วงคำตอบในแถวล่างสุด]</p>

หมวดที่ ๘

E13 ที่นี้ขอให้ท่านลองคิดอะไรที่ต่างออกไป เล็กน้อย สมมติว่าถ้าท่านมีลูกและต้องมีจำนวนลูกชาย เท่ากับลูกสาว ในกรณีนี้ท่านต้องการมีลูกสักกี่คน

- ไม่ต้องการมีลูกเลย ต้องการมี 2 คน (ลูกชาย 1 ลูกสาว 1)
ต้องการมี 4 คน (ลูกชาย 2 ลูกสาว 2) หรือ ต้องการมีลูก 6 คน (ลูกชาย 3 ลูกสาว 3)

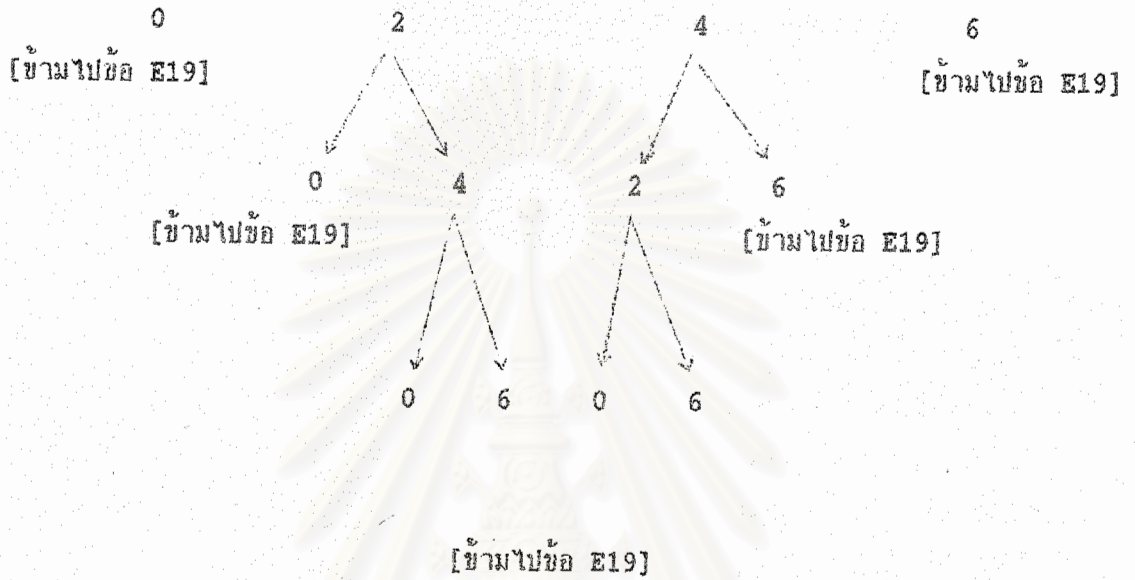
นักสำรวจ: วงรอบคำตอบในแถบบนสุด แล้วตามลูกศรลงไปสู่แถวถัดไป และถามข้อ E13a]

E13a เมื่อสักครู่ท่านบอกว่าต้องการมีลูก คน [นักสำรวจ: ดูจากคำตอบข้อ E13]
ถ้าเป็นไปได้ตามนั้น ท่านเลือกที่จะมีลูก คน [นักสำรวจ: ดูตัวเลือกจากลูกศร ด้านซ้ายที่โยงจากคำตอบแถบบนสุดมายังแถวกึ่งกลาง] หรือ มีลูก คน [นักสำรวจ: ดูตัวเลือกจากลูกศรด้านขวาที่โยงจากคำตอบแถบบนสุดมายังแถวกึ่งกลาง]

E13b ถ้าท่านเกิดมีลูกไม่ได้ คน ตามที่ต้องการอีก [นักสำรวจ: ดูจากคำตอบข้อ E13a]
ท่านเลือกที่จะมีลูก คน [นักสำรวจ: ดูตัวเลือกจากลูกศรด้านซ้าย ที่โยงจากคำตอบ แถวกึ่งกลางมายังแถวล่างสุด] หรือ มีลูก คน [นักสำรวจ: ดูตัวเลือกจากลูกศรด้านขวา ที่โยงจากคำตอบแถวกึ่งกลางมายังแถวล่างสุด และให้วงคำตอบในแถวล่างสุด]

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทวิภาคตัด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
E14	นักสำรวจ: ดูคำตอบข้อ E8 หรือ E8a ในจำนวนลูก คนนี้ ท่านต้องการลูกชายกี่คน ลูกสาวกี่คน	จำนวนลูกชาย คน ไม่แน่ใจ 88 จำนวนลูกสาว คน ไม่แน่ใจ 88	
E15	ที่ท่านบอกว่าต้องการมีลูก ... คนนั้น ถ้าสมมติว่าเป็นไปไม่ได้ตามที่ท่าน ต้องการ ท่านเลือกที่จะมีลูกมากกว่า จำนวนที่ท่านต้องการนั้นอีกคนหนึ่งคือ มีลูก คน หรือท่านเลือกที่ จะมีน้อยกว่าจำนวนที่ท่านต้องการนั้น 1 คน คือ มีลูก คน	จำนวนน้อยกว่าที่ต้องการ 1 คน 1 จำนวนมากกว่าที่ต้องการ 1 คน 2	
E16	นักสำรวจ: ตรวจสอบคำตอบจาก ข้อ E14	ผู้ตอบต้องการมีแต่ลูกชาย 1 ผู้ตอบต้องการมีแต่ลูกสาว 2 ผู้ตอบต้องการมีบุตรทั้ง 2 เพศ.. 3	----> E19 ----> E19
E17	ถ้าท่านมีลูกตามจำนวนที่ต้องการแล้ว โดยมีแต่ลูกสาว ไม่มีลูกชายเลย ท่านคิดว่ายังจะพยายามที่จะมีลูกชาย อย่างน้อยสักคนหนึ่งหรือไม่	อยากได้ลูกชายอย่างน้อย 1 คน 1 ไม่อยากได้แล้ว 2	
E18	ถ้าท่านมีลูกตามจำนวนที่ต้องการแล้ว โดยมีแต่ลูกชาย ไม่มีลูกสาวเลย ท่านคิดว่ายังจะพยายามที่จะมีลูกสาว อย่างน้อยสักคนหนึ่งหรือไม่	อยากได้ลูกสาวอย่างน้อย 1 คน 1 ไม่อยากได้แล้ว 2	

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
E19	เวลาจบการสัมภาษณ์	นาฬิกา	นาที
E20	ข้อสังเกตของนักสำรวจ: ความเข้าใจในคำถามเกี่ยวกับ ภาวะเจริญพันธุ์ที่ปรารถนา	ดีมาก 1 ดี 2 ปานกลาง/พอใช้ 3 ไม่ดี 4	
E21	ความร่วมมือในการตอบคำถาม ของผู้ตอบ	ดีมาก 1 ดี 2 ปานกลาง 3 ไม่ดี 4	
E22	ข้อสังเกตอื่นๆ ของนักสำรวจ	

สถานบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย